SMRT FAŠIZMU — SLOB

Univerzitetska biblioteka
"Svetozar Marković"
Bec

KNJIŽEVNE NOVINE

ORGAN SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE

BROJ 7
GODINA II

Adresa uredništva i administracije:
Francuska 7 — Telefon: 28-098

BEOGRAD, UTORAK, 15 FEBRUAR 1949

LIST IZLAZI JEDANPUT NEDELJNO
UTORKOM

PRIMERAK
3 DINARA

ISKUSTVA SA FESTIVALA NARODNE OMLADINE JUGOSLAVIJE

Jugoslovenski omladinski festival bio je najkrupnija dosadašnja manifestacija omladine Jugoslavije na kulturnom polju. Održavanju ovog festivala prethodila je višemesečna priprema omladinskih organizacija, čitav niz sreskih, rejonskih i republikanskih festivala. U svim pripremama, lokalnim i drugim smotrama uzele su učešća ogromne mase omladine. Samo u republičkim smotrama učestvovalo je preko 9.000 omladinaca, a na saveznom festivalu bilo je blizu 3.000 učesnika. Na taj način ovaj festival je u širokim razmerama reprezentovao gotovo sve grane kulturno-umetničkog rada koje su razvijene kod omladine. Razumljivo je stoga što je baš ovaj festival morao sa svom jasnoćom da odrazi bitne karakteristike kulturno-umetničkog rada omladinskih organizacija, kao i da istakne izvesne probleme. U tome je svakako jedna od značajnih strana ovog festivala.

Održavanje ovakvog festivala je nesumnjivo krupan uspeh omladinske organizacije, koji živo svedoči o njenom poletnom radu na kulturno-umetničkom polju. Rezultati toga rada ogledaju se ne samo u onoj širini kulturno-umetničke aktivnosti, u brojnosti kulturno-umetničkih grupa, nego i u već značajnijim rezultatima koje su do sada postigle mnoge od njih. Mnoge od tih grupa pretstavljaju već sada visoki kvalitet i spadaju među najbolje u zemlji uopšte. To se u prvom redu odnosi na omladinske horove. Najbolji omladinski horovi na Jugoslovenskom omladinskom festivalu — hor Zagrebačkih studenata, hor društva «Ivo Lola — Ribar« i drugi, pretstavljaju izvanredan glasovni kvalitet i dostižu visoki stepen horske reproduktivne veštine. Rad ovih horova zaslužuje ozbiljnu pažnju naše javnosti i obavezuje starije iskusne muzičke radnike da im pruže svestranu pomoć, kako bi se još bolje razvili, proširili svoj repertoar i podigli svoju muzičku kulturu.

Ovo nije slučaj samo s horovima. Gotovo u svim granama kulturno-umetničkog rada Jugoslovenski omladinski festival je pokazao izvanredno napredne i talentovane grupe i pojedince. Svima njima treba posvetiti više pažnje. O njima treba pisati i govoriti, njihov rad i rezultate treba analizirati zbog onog pozitivnog iskustva koje treba prenositi, usvajati i koristiti u omladinskim organizacijama. Analiza nije samo za to da otkriva negativne pojave. U našim uslovima ona je još više nužna zbog otkrivanja onoga što je dobro i pozitivno, jer to dobro i pozitivno svakim danom sve više raste i jača i treba da bude u centru naše pažnje. Svakom posmatraču Jugoslovenskog omladinskog festivala morala se ova misao nametati pod uticajem mnogih snažnih impresija. Takva asocijacija vezuje se, na primer, neposredno za istupanje omladinskog orkestra sindikalnog kulturno-umetničkog društva »Hinko Smrekar«, iz Ljubljane. Ovaj orkestar je okupio veliki broj radničke omladine. Njegovi uspesi su lep primer toga šta se može postići solidnim radom i ozbiljnim shvatanjem zadataka u omladinskoj organizaciji. Svojom uvežbanošću i skladnošću izvođenja ovaj orkestar je dostigao najviši nivo među omladinskim orkestrima koji su se pojavili na festivalu. On zaista svojim radom zaslužuje da bude uzor svim onim organizacijama koje su u sličnom položaju i mogućnosti da stvore omladinske orkestre.

Znatne uspehe festival je pokazao i na polju pozorišne umetnosti. Tu treba u prvom redu istaći nekoliko prvih grupa koje su pokazale vrlo dobre rezultate. Nagrađene grupe došle su na festival s pretstavama koje su velikim delom bile oslobođene diletantizma i delovale su na mahove kao ozbiljno i zrelo pozorište. Unutar tih omladinskih pozorišnih grupa ispoljio se niz talentovanih mladih glumaca, među kojima ima već takvih koji su sasvim prerasli razmere diletantskih pozorišta. Sve te kolektive karakteriše velika predanost pozorišnom radu, kao i polet u izučavanju problema pozorišne umetnosti.

Sličnih rezultata bilo je i u folkloru i ostalim granama kulturno-masovnog rada, a takođe i na individualnim konkursima mladih studenata. Na taj način, Jugoslovenski omladinski festival je tri godine po oslobođenju zemlje pokazao vidne uspehe u kulturnom podizanju omladine.

Razvoj kulturnog života omladine rezultat je novih društvenih odnosa u našoj zemlji i entuziazma s kojim radi omladina, a koji se sve više širi i na oblast njenog kulturnog života. Razvijajući se u novim uslovima, sa širokim perspektivama svestranog kulturnog razvitka, mladi ljudi naše zemlje već ne poznaju nikakav strah pred životom, pred budućnošću, nego samo strasni i radosni napor — kako da što više saznaju u tom životu i da se kulturno uzdignu. To je ono što snažno izbija na videlo kod svih učesnika festivala, koji potiču iz najširih narodnih masa. To osećanje je vezano za našu socijalističku zemlju, za novi život mladih ljudi u njoj. Omladinske organizacije treba i dalje da jačaju i razvijaju omladinski polet i potstiču kulturna stremljenja omladine.

Pred omladinskim organizacijama stoji sada zadatak jačanja kulturno-umetničkih organizacija, podizanje njihovog kvaliteta i unošenja sve boljeg sadržaja u njihov rad. Taj rad se ubuduće sve više mora zasnivati na široko postavljenom planu, koji razvija perspektive na dve, tri pa i više godina. Naredni omladinski festival ovakve vrste i ovih razmera treba da se javi kao izraz celokupne kulturne delatnosti omladine u toku nekoliko godina. U tome smislu treba ga još ove godine planirati, uzimajući taj plan kao širi okvir za niz konkretnih zadataka koje će u dužem periodu izvršavati omladinske organizacije na kulturnom polju. U međuvremenu, treba organizovati smotre manjih razmera, kao što su lokalne smotre ili smotre po pojedinim granama kulturno-umetničkog rada, smotre studenata umetničkih škola ili pojedinih omladinskih organizacija (na pr. srednjoškolaca radničke omladine itd.). Rukovođene takvim konkretnim zadacima i perspektivama, omladinske organizacije će unositi sve više sistema i stalnosti u kulturno-umetnički rad, što je od bitne važnosti za pravilno i ravnomerno kulturno podizanje omladine.

Poboljšanje sistema rada doprineće u prvom redu otklanjanju nekih ozbiljnih nedostataka kojih još ima u omladinskoj kulturnoj delatnosti. Te slabosti morale su se odraziti i na festivalu, usled čega diskusija o festivalu pobuđuje i na diskusiju o nedostacima ili problemima koji stoje pred omladinskim organizacijama.

Pre svega treba reći da je na festivalu bila nedovoljno zastupljena radnička omladina, a seoske omladinske grupe su nastupile samo sa folklorom. Ovo svakako stoji u vezi sa izvesnim slabostima u kulturno-umetničkom radu omladinskih organizacija sa radničkom i seoskom omladinom.

Posle ovog festivala, omladinske organizacije se moraju odlučno okrenuti radu na otklanjanju tih slabosti.

Dobri uspesi radničkih omladinskih grupa, koje su se pojavile na festivalu, kao što su već pomenuti orkestar »Ninko Smrekar«, čuvena grupa radničke omladine sa Korčule, koja gaji tradicionalnu igru »Moreška«, orkestar učenika privrede iz Kraljeva, pozorišna grupa radničke omladine iz Jesenica, koja je zauzela prvo mesto među pozorišnim grupama Slovenije, a drugo na Jugoslovenskom omladinskom festivalu itd. — sve to govori koliko se tu može postići pravilnim radom i dobrom organizacijom. Razume se, ne sme se gubiti iz vida da se radnička omladina aktivizira ne samo u posebnim omladinskih organizacijama, već takođe i u sindikalnim kulturno-umetničkim društvima. Ima čak veliki broj sindikalnih kulturno-umetničkih društava u kojima veći deo članstva čini omladina. I to je pravilno. Ali to samo potvrđuje činjenicu koliko su velike mogućnosti za aktiviziranje radničke omladine na kulturnom polju i koliko treba razvijati rad omladinskih organizacija u ovom pravcu. U ovome radu, omladinske organizacije moraju najtešnje sarađivati sa odgovarajućim sindikalnim organizacijama i sindikalnim kulturno-umetničkim društvima, moraju koordinirati svoje planove, težeći ka koncentraciji materijalnih sredstava i stručnih kadrova. Razume se, omladinske organizacije ne moraju uvek ići na stvaranje posebnih omladinskih društava među radničkom omladinom, jer za rešenje problema nije bitno da li postoje takve organizacije, već koliko je stvarno omogućeno radničkoj omladini da učestvuje u kulturno-umetničkom radu. Sindikalna radnička kulturno-umetnička društva koja postoje gotovo u svim radničkim centrima i rejonima, od kojih veliki broj ima već izvesnu tradiciju, stručne kadrove i materijalnu bazu, mogu još šire da okupe radničku omladinu stvaranjem posebnih omladinskih sekcija i grupa. Sa svim tim radom treba da budu najtešnje povezane omladinske organizacije, kako u pogledu okupljanja omladine, tako i u pogledu njenog vaspitanja.

Što se tiče seoske omladine, opšte je poznata činjenica da je ona najaktivniji elemenat u kulturnom životu sela. Međutim, u vezi s onim što je pokazao Jugoslovenski omladinski festival treba podvući dva momenta. Pre svega, treba konstatovati dosta jednostranu aktivnost omladinskih organizacija u pogledu kulturno-umetničkog rada, usled čega su nedovoljno razvijene neke grane kulturno-umetničkog rada koje mogu i treba da se razviju među seoskom omladinom. Moglo bi se čak reći da su u pripremama za ovaj festival u nekim republikama zanemarene izvesne grane kulturno-umetničkog rada, koje su ranije bile jače razvijene. Takav je, pre svega, slučaj s omladinskim horovima u Sloveniji ili s pozorišnim grupama u Srbiji. Ni prvi ni druge nisu uopšte reprezentovani na festivalu. Kao drugo, treba konstatovati da u pogledu kulturnog rada na selu, pa i uopšte u radu kulturno-masovnih organizacija, postoji preterano forsiranje folklora. U pogledu rada na selu, gde se folklor inače nameće sam po sebi kao najlakša i najpristupačnija forma, ovo zanošenje folklorom lako dovodi do zaostajanja rada na složenijim i težim oblicima kulturno-umetničkog rada, koji bi mnogo značili za podizanje kulturnog nivoa sela, kao što su, na primer, hor, diletantske pozorišne grupe, orkestri itd. U svome kulturnom radu na selu, omladinske organizacije moraju polaziti ne samo od onog što živi na selu kao narodna tradicija, ma koliko ta tradicija bila inače značajna i lepa; one moraju još više polaziti i od perspektive socijalističkog preobražaja sela, koja zahteva podizanje kulturnog nivoa sela i seoske omladine, sve veće približavanje sela gradu. To je objektivna nužnost i ako se ona shvati kao osnova našeg kulturnog rada na selu, onda to znači da čitav taj rad, pa i kulturni rad omladinskih organizacija na selu, treba da olakšava i ubrzava ovaj proces — tj. omladinske organizacije treba stalno da potstiču seosku omladinu u pravcu svestranog kulturnog razvoja, da se bore protiv tendencija koje idu za tim da se ostane samo na tradicionalnim oblicima života i kulture sela.

Razume se, bilo bi sasvim pogrešno ako bi neko u vezi s ovim što je napred rečeno o folkloru, izvukao zaključak koji bi značio potcenjivanje folklora. No takvih shvatanja za sada nema ili skoro nema. Ovde se radi o tome da se ukaže na mnogobrojna suprotna zastranjivanja kojih ima i previše u našoj praksi. Takvih pogrešnih shvatanja ima ne samo kad se radi o kulturnom radu na selu, nego i kad je reč o principijelnom odnosu prema folkloru. U tom pogledu treba ukazati na nekritičan odnos prema raznim arhaičnim folklornim motivima i oblicima. Jugoslovenski omladinski festival je na toj liniji ispoljio jednu dosta razvijenu tendenciju veštačkog i nekritičkog oživljavanja izvesnih izgubljenih narodnih igara i izgubljenog primitivnog pevanja. To je iz osnova nepravilno. Isčezavanje arhaičnih folklornih motiva i oblika, nastalih u vrlo dalekoj prošlosti, plod je jednog neizbežnog procesa usvajanja i izgrađivanja višeg kulturnog života. Sasvim je jasno, da takvi arhaični folklorni motivi i oblici mogu biti danas predmet etnografskog istraživanja i proučavanja, ali ne i ono što će se postavljati kao sadržaj rada kulturno-umetničkih društava.

Osim toga ima u našoj zemlji takvih krajeva u kojima je brži i intenzivniji razvoj građanske kulture u prošlosti učinio da ta kultura u većoj meri prodre i na selo, da potisne i skoro sasvim ugasi stare narodne igre i pesme. Takav je slučaj, u pogledu narodnih igara, naročito sa Slovenijom. Ima li smisla u tim krajevima veštački, na bazi etnografskih zapisa oživljavati folklor u praksi omladinskih i drugih kulturno-umetničkih društava? Očevidno ne, jer to ne odgovara sadašnjem životu tih masa, koje su već usvojile i usvajaju druge nove forme kulturnog života.

Jugoslovenski omladinski festival pokazao je da savremeno reprodukovanje folklora na sceni nije moguće bez izvesne obrade. Vrlo je dobro što je festival pokazao niz pokušaja da se ovome pitanju priđe pravilno. Iako u svim tim pokušajima još nije bilo nijednog koji bi u potpunosti bio pravilan, festival daje vrlo mnogo pozitivnog iskustva. Osnovni i opšti nedostatak u dosadanjem metodu obrade narodnog folklora, kako se to pokazalo na omladinskom festivalu, krije se u neispravnoj težnji za potpunom imitacijom takozvanog izvornog folklora s jedne strane, a s druge strane u narušavanju bitnih elemenata narodne igre, usled čega narodna igra prestaje da bude ono što jeste i postaje nešto sasvim drugo. Dobra stilizacija, kao što govori čitavo naše iskustvo, jeste samo ona koja ide za tim da odabere najbolje motive i varijante u koreografskom folkloru, da ih pravilno scenski razvije, da podigne prosečnu igračku tehniku na visinu najboljih igrača, koja razvija i usklađuje najinteresantnije i najlepše igračke oblike, ne dirajući bitno u tehniku i stil igre. Samo takva stilizacija može da doprinese pravilnom prikazivanju folklora. Te osnovne principe, koje već odavna zastupaju mnogi folkloristi i koreografi u našoj zemlji, treba priznati kao pravilne, jer se na toj osnovi može u punoj meri prikazati vrednost narodnih igara, čuvajući njihova bitna obeležja. U tome duhu treba razvijati rad i u omladinskim folklornim grupama.

U vezi sa idejnim pitanjima, koja je istakao omladinski festival treba učiniti još nekoliko principijelnih napomena u pogledu odnosa prema našem kulturnom nasleđu i pitanja o kriterijumu idejnosti u kulturno-umetničkom radu, odnosno borbi protiv formalizma.

Prvo pitanje se ozbiljnije postavlja, naročito u vezi s radom omladinskih horova koji su inače pretstavljali najbolje festivalske grupe. Na Jugoslovenskom omladinskom festivalu, na kome su omladinski horovi istupali sa svojim najboljim programima, pokazalo se da ovi horovi nedovoljno pažnje posvećuju našim starim horskim kompozitorima. Na njihovom programu nije bilo dela Biničkog, Đorđevića, Lisinskog, Jenka itd. Od čitave stare horske literature bio je u većoj meri zastupljen samo Mokranjac, ali i on još uvek nedovoljno. U pogledu čitavog muzičkog nasleđa skoro svi horovi su se koncentrisali na nekoliko najpoznatijih Mokranjčevih dela, zaboravljajući druga dela i druge kompozitore. Ovakav odnos prema našim starim kompozitorima govori nesumnjivo o jednostranosti orijentacije horskih dirigenata, koja upućuje horove isključivo i jedino na savremenu aktuelnu kompoziciju. On takođe govori o nepoznavanju ili nedovoljnom ocenjivanju starih kompozitora. Međutim ovo sužavanje programa gotovo isključivo na današnju horsku kompoziciju, duboko je pogrešno i štetno. Ono je pogrešno zbog toga što se time bacaju u zaborav i takva dela koja često po svom kvalitetu prevazilaze mnoga savremena. Razumljivo je da bi ovakva praksa morala štetno da se odrazi na dalji razvoj horova, na njihovu umetničku kulturu i reproduktivnu sposobnost. Vrlo je dobro i značajno što je Jugoslovenski omladinski festival sa svom oštrinom postavio ovo pitanje. Takvo postavljanje ovog pitanja treba da ima za posledicu življe proučavanje našeg muzičkog nasleđa. Razumljivo je da u otklanjanju ove svoje slabosti, omladinski horovi moraju da uživaju svestranu pomoć naših muzičara. Tu pomoć omladinski horovi moraju tražiti, pre svega, od iskusnih muzičkih radnika, a ovi je moraju shvatiti kao svoj dug prema omladini i prema našoj muzičkoj kulturi. Osim toga, izdavačka preduzeća treba da u svojim planovima iz oblasti muzike vode računa o gornjim činjenicama, nastojeći da u većoj meri izdaju dobra dela naših starijih kompozitora, kako bi se otklonio nedostatak u toj literaturi.

U vezi s pitanjem o kriterijumu idejnosti u kulturno-umetničkom radu omladinskih organizacija, treba reći takođe nekoliko reči. U celini uzeto, Jugoslovenski omladinski festival nije bio na niskom idejnom nivou, niti je bilo većih i češćih idejnih slabosti. To rečito govori o tome da omladinske kulturne organizacije u osnovi pravilno shvataju i sprovode kulturnu politiku naše Partije. Ideine slabosti koje su se otkrile na festivalu, nisu samo izraz nesnalaženja i slabosti pojedinih omladinskih kulturno-umetničkih društava, već i nedovoljno razvijene javne umetničke kritike, koja bi se osvrtala na probleme kulturno-masovnog rada. Tako, na primer, očevidno je da se pojava nekih ružnih savremenih kompozicija na omladinskom festivalu mora pripisati u greh u prvom redu našoj javnoj kritici, koja se nije ranije pozabavila pravilnom ocenom tih dela, iako su neka od njih već starijeg datuma. Takav je slučaj naročito s Bombardelijevom kompozicijom »Majka pravoslavna«, koja se već duže vremena pojavljuje na našim programima, jer se kritika nije nijedanput pozabavila ocenom njene vrednosti. Itd.

Treba specijalno ukazati omladinskim kulturnim organizacijama na jedan drugi problem. Radi se o izvesnoj nebudnosti pojedinih omladinskih društava i rukovodstava prema onom »eksperimentatorstvu« i »sintetiziranju« u ovoj ili onoj grani umetnosti, koje se prikriva plaštom »naprednosti«, sa tendencijom da se prikaže kao nekakva »leva« umetnost. Zbog te nebudnosti događa se još uvek da se u poneko omladinsko pozorište uvuku izvesna formalistička shvatanja, koja koče pravilan razvoj i koja se, pre ili kasnije, moraju pokazati kao zablude i greške. O tome jasno govori iskustvo omladinske grupe »Kajuh« sa Jugoslovenskog omladinskog festivala. Grupa kulturno-umetničkog društva »Kajuh« došla je na festival s pozorišnim komadom »Vsemu navkljub«. Očigledno, grupa je ovo delo uzela zato što ono obrađuje jednu aktuelnu temu — izgradnju omladinske pruge. Međutim, ako se dublje uđe u to kako pisac tretira ovu problematiku, nije teško uočiti da je delo idejno slabo, čak i pogrešno. Osim toga, delo je dramaturški rđavo pisano, te je nepodesno za pozornicu. Polazeći od takvog teksta, režija je išla za formalističkim rešenjima sa očevidnim uticajem burijanovštine. Pred gledaocem se smenjuje veliki broj kratkih slika, često s oskudnim sadržajem i naglašenom simbolikom. Ne nalazeći u samom delu dramaturške i literarne snage, režija ide za efektima, a dekor je simbolički rešavan. Na taj način ova omladinska grupa, koja bi sa jednim boljim komadom i dobrom, realističkom režijom svakako mogla da postigne dobre uspehe, pretrpela je na festivalu ozbiljan neuspeh. Taj neuspeh nije izazvan otsustvom sposobnosti, već vulgarnošću, slabom idejnošću. Zbog pogrešnih shvatanja, rukovodstvo ove grupe opredelilo se baš za ovu stvar, koja mu je izgledala »najaktuelnija« i »najefektnija« za omladinski festival i koja bi, po njegovom mišljenju, trebalo da deluje kao nešto »novo« i »originalno«. Ali je pri tom ono izgubilo iz vida pitanje da li taj komad ima neophodne literarne i dramske vrednosti i da li delo i režija realistički prikazuju život omladine na omladinskoj pruzi. Takvo shvatanje, međutim, koje od literature traži samo izvesnu formalnu političku deklarativnost, nema nikakve veze s literaturom, pa — prema tome — ni sa partijskim pogledima na idejnost umetničkog dela. Treba imati na umu da je borba naše Partije protiv bezidejnosti uvek bila praćena i borbom za kvalitet, da je jedno neodvojivo od drugoga. Uživljavanje u kulturnu politiku naše Partije pomoći će omladinskim organizacijama da u potpunosti shvate ova pitanja, kako bi se obezbedile od nasrtaja raznih eksperimentatora i svakojakih formalista i dekadenata.

Jugoslovenski omladinski festival sumirao je čitav jedan period kulturnog podizanja omladine naše zemlje. On pokazuje da su omladinske organizacije u tome periodu ogromno mnogo uradile: one su, uz pomoć Partije, pronašle i izgradile organizacione oblike kulturnog rada u masama omladine i razvile intenzivan rad u tom pravcu. Ono što sad stoji pred njima, jeste borba za dalje razvijanje ovog rada, borba za stalnost i sistem u ovome radu, borba za kvalitet i socijalističku idejnost. Jugoslovenski omladinski festival je dao mnogo potsticaja u ovome pravcu. I u tome je ujedno glavni njegov značaj. Iskustva koja je pružio ovaj festival i koja će učesnici razneti u sve krajeve Jugoslavije, pomoći će mnogo daljem radu omladinskih organizacija. Danas, posle stapanja SKOJ-a i Narodne omladine u jedinstvenu omladinsku organizaciju, ova iskustva treba da posluže za sve širi i organizovaniji kulturno-umetnički rad među omladinom. To će iziskivati od omladinskih organizacija veliku aktivnost. Ali na taj rad omladinske organizacije moraju uvek gledati kao na sastavni deo komunističkog vaspitanja omladine i njene mobilizacije u borbi za izgradnju socijalizma. Pod tim uslovom organizacije Narodne omladine biće sve više kovačnica kulturnih mladih kadrova.

Bora DRENOVAC

Ovaj članak je rađen na osnovu diskusije koju je organizovala Uprava za agitaciju i propagandu CK KPJ.

O ANONIMNOJ KLEVETNIČKOJ PROPAGANDI

Između metoda kojima se služi klevetnička propaganda protiv našeg političkog i državnog rukovodstva, protiv naše Partije i protiv naše zemlje, i koja doista izmišlja sve moguće načine da raspreda, podgreva i dosoljuje neistinu i klevetu koje je protiv Jugoslavije lansirala famozna Informrezolucija, ima jedan koji se sve više ustaljuje i sa toliko više upornosti praktikuje ukoliko sve jasnije otkriva pustu besprincipijelnost sadržaja koje propagira. To je ono anonimno rasturanje, doturanje i naturanje raznih klevetničkih tekstova poštenim ljudima naše zemlje, za koje moralno poljuljani »informaši« uvredljivo, ali naivno misle da i njih mogu moralno poljuljati. Iako se zna iz kojih izvora u našoj zemlji dolazi ta makulatura, ona ipak ima, uza svu reprezentativnu neanonimnost tih centara, nesumnjivo anonimnu formu, pa prema tome i svu rugobu koju ovaj način nosi. Imperijalističkoj neprijateljskoj propagandi, koja se na razne nedopuštene načine nemoćno i uzaludno dovijala da u našoj zemlji nađe plasmana, takav anonimni stil je mogao i dolikovati. Ali ova druga klevetnička propaganda, koja dolazi sa strane odakle se ne bi smela javiti, i koja nam ilegalno dotura sve one laži i klevete koje o nama govore i pišu advokati rezolucije Informbiroa, a koje se u našoj zemlji ne kriju od naroda, dobija ovim zlonamernim anonimitetom jedan posebno ružni oblik.

Sa riskom da bi me neko sa te klevetničke strane mogao osumnjičiti za malograđanštinu, ja nepokolebljivo verujem da je laž — laž i kad je govore usta buržuja i kad je kazuju socijalisti, da je klevetati od pamtiveka jedan od najsramnijih ljudskih poroka i da je slati anonimne paskvile isto tako prljava rabota danas kao što je bila i juče. A kad se tim ružnim sredstvima operiše u ime socijalizma, sve to postaje još i ružnije i nedostojnije, jer socijalizam doista treba da znači viši stepen ljudskog poštenja. Ali kad se svesno i hotimično izvesne moralne granice neće da poštuju, onda moralnoj razgraničenosti nema više kraja.

Upravo sa takvom razgraničenošću postupaju pisci i ekspeditori ovog anonimnog klevetničkog materijala, koji nam šalju sa upornošću ljudi razrešenih svakih obzira. Oni, pre svega, nemaju nikakvih obzira prema sebi samima. Oni dobro znaju da ovim napastvenim naturanjem klevetničkog teksta unizuju sopstveni ugled u očima ljudi kojima ga šalju, sa kojima su do juče imali korektne drugarske odnose, bili im dobri poznanici, pa možda i prijatelji. Znajući sasvim dobro i to, da ni kod koga od njih ti klevetnički tekstovi ne mogu imati drugog efekta, do samo što izazivaju gađenje, oni ne bi smeli zaboraviti da svaka zlogrdna literatura nanosi pišćevom imenu ljagu koja se teško može oprati.

Oni, postupajući ovako, nemaju obzira ni prema bratskim zemljama koje zastupaju i čije pozitivne rezultate treba da propagiraju. Oni sve klevetničke sadržaje ne šalju samo kao posebne tekstove, već ih sve češće uklopljuju u razne informacione biltene koji treba da nam govore o privrednim i tehničkim postignućima u njihovim zemljama, o kulturnim događajima i delima u njima, o razvoju njihovog socijalističkog života. Ti biltenі su za nas doista dragoceni materijal, preko koga sve bolje upoznajemo zemlje narodne demokratije i njihov socijalistički put. Ali se danas u te biltene infiltriraju ružne tendencije, kroz njih se švercuje kleveta o našoj zemlji, unižava se naše dostojanstvo, pokušava se da se podriju naša unutrašnja harmonija i homogenost, da se razorno dejstvuje na moral našeg čoveka.

I samim tim, oni se otstranjuju od pozitivne i plemenite službe kulturnog posredništva između naše zemlje i zemalja narodne demokratije i socijalizma. Mi nismo izgubili ni ljubav ni interese za te zemlje i njihove bratske nam narode. I njihovi informacioni biltenі su nam i danas i potrebni i korisni. Ali ako ti biltenі istovremeno izazivaju u nama i revolt tekstovima koji o nama lažu i nas klevetaju, razumljivo je da nam sve teže i sve uvredljivije postaje preko njih se sa punom voljom obaveštavati. Danas, kad se primi jedan takav bilten, prvi je pokret naše ruke, koji nije lako obuzdati, ne da ga otvori i prelistava, već da ga pocepa i odbaci.

Ali je najteža i najneoprostivija bezobzirnost tvoraca i rasturača ovog anonimnog klevetničkog teksta ona koju oni pokazuju prema nama kao ljudima. Tu se oni doista oglušuju o neke najelementarnije, neprikosnovene ljudske obzire. Sme li čovek o čoveku unapred da pretpostavlja da je nevaljalac? I sme li to naročito kad nije u pitanju idejni neprijatelj, čovek sa one druge, trule i poljuljane granice društva i života, gde je ljudski moral sam sobom već u korenu poremećen? I sme li se, najzad, tako postupati prema nekome za koga se sasvim pouzdano zna da nije i ne može biti nevaljalac? A ti naši dobri poznanici, drugovi i dojuče možda i lični prijatelji, kao da unapred veruju da će svojim ružnim paskvilama pokolebati naš moral, poljuljati nam veru u naše rukovodstvo, u Partiju, u našu sve jasniju i sve čvršću socijalističku stvarnost, da će navesti na verolomstvo i izdaju, pretvoriti nas u agente antijugoslovenske politike, da će zatupiti u nama osećanje istine i pravde. Njima nije bilo dovoljno što su mnogi od nas na diskretan način pokazali da ne žele da im se ovaj ružni klevetnički materijal dotura. Mi smo im ga vraćali, u znak protesta i revolta. Ali oni ostaju doista nedostojno uporni u toj svojoj moralnoj bezobzirnosti, pa nam ga ne samo bez ikakva obraza i dalje šalju, već nam ga šalju i u po više primeraka, kao da očekuju da ćemo se i sami pretvoriti u njihove agente i oko sebe širiti njihovu kleveta i laž o nama samima.

Ako se tu još može govoriti kao čovek sa čovekom, ovo bi doista trebali da čuju. Nas nije ni zbunila, a kamoli pokolebala ova zaglušna informbirovska klevetnička kampanja protiv naše zemlje. Kad se ima pouzdanje u sebe i u istinu o svojoj stvarnosti, i socijalistička svest da branimo principe marksizma-lenjinizma i da se borimo za pravilan odnos među socijalističkim zemljama, onda nas ništa ne može izbaciti iz tvrđave ličnog dostojanstva. I mi danas doista svi stojimo utvrđeno mirni. Mi znamo da ne može biti izuzetka u zakonu da je istina jača od laži i da se svaka poremećena ravnoteža u poštovanju istine mora jednom ipak uspostaviti, i svaki nenormalni odnos prema istini vratiti u normalu. Objektivno će se jednoga dana utvrditi da smo branili istinu, i socijalistički pravilno je branili. Ali što će se tada najteže moći predati zaboravu, to je uloga čoveka u ružnoj kampanji protiv istine. Nije doista daleko trenutak kad će se mnogi naš klevetnik imati duboko da postidi za ono što je, kao čovek, u okviru ove hajke na našu zemlju i njene ljude lično nedostojno činio. Kad se tada opet budemo pogledali oči u oči, naši pogledi se neće obarati.

Milan BOGDANOVIĆ

MI BRANIMO MIR

Ovaj članak napisao je napredni američki pisac Samjuel Silen, urednik časopisa »Mesez end Mejnstrim«.

Američki biznismen, kao socijalni tip, postao je junak mnogih čuvenih dela američke književnosti. Kao primer mogu se navesti tako široko poznati romani kao što su »Pozlaćeni vek« od Marka Tvena, »Finansijer« od Teodora Drajzera, »Oktopod« od Frenka Norisa, »Bebit« od Sinklera Luisa. Odavno su centralne figure većine američkih romana bile i ostale bankar, železnički magnat, makler, u čijim su likovima ovaploćene tipične osobine čoveka koga je vaspitao buržoaski poredak.

Svi ovi romani imaju jednu zajedničku osobinu, — napisani su u duhu kritičkog realizma. Najbolji američki pisci (imam u vidu književnike koji su prožeti demokratskim idejama i stavljaju pred sebe ozbiljne stvaralačke zadatke) odbijali su da proslavljaju kapitalističku stvarnost. Naprotiv, celo njihovo stvaralaštvo bilo je upereno protiv neobuzdane sklonosti za bogaćenje i protiv korupcije, i bilo je puno prezrenja prema onim ljudima koji su pomogli »magnatima-pljačkašima« da dođu na vlast u Sjedinjenim Državama.

Razumljivo je da Amerika nije oskudna ni u prosečnim piskaralima koji za dobru nagradu pokušavaju da stvore »pozitivne« likove industriskih i finansiskih »kraljeva«. Već godinama časopisi Hersta, Ljusa i Kertisa, koji se štampaju u milionskim tiražima, iz dana u dan donose na svojim stranama priče u kojima se finansiski magnati i monopolisti pretstavljaju kao dobronamerni, velikodušni ljudi koji imaju visoke moralne principe i koje pokreće neprestana briga za blagostanje nacije. Ali svi pokušaji da se kapitalisti prikažu kao pozitivni junaci donose samo gomile književnog šljama, licemernu i lažljivu papazjaniju, koje se stidi svaki pošteni Amerikanac, nezavisno od toga da li se ona pojavljuje u časopisima, knjigama ili na filmskom platnu.

Neosporna je činjenica da imperijalisti ne mogu da navedu nijedno koliko toliko značajno književno delo u kome bi oni bili prikazani kao pozitivni junaci. Još 1871 godine knjiga Volta Vitmena »Demokratske daljine« odjeknula je kao signal za uzbunu protiv opasnosti da moralna atmosfera Amerike bude zaražena »pokvarenošću poslovne klase«.

Potvrdu ovome nalazimo u delu od više knjiga poznatog progresivnog kritičara i istoričara američke književnosti Vernona Luisa Paringtona »Osnovne struje američke misli«. U poslednjoj knjizi, koja je objavljena već posle njegove smrti, Parington je pisao: »Očigledno je da nekakva skrivena »đubrišna jama« truje atmosferu u Americi. Radoznali asanatori (kritički realisti), u potrazi za leglom zaraze, pronašli su da postoji ne samo jedno leglo, — ispod svake stanbene zgrade i državne ustanove postoji nje na sopstvena »đubrišna jama«, koju su potajno iskopali politički korteši za pare uvaženih biznismena i koja truje celu Ameriku. Sve dotle dok ove »đubrišne jame« ne budu zatrpane, američka nacija neće moći da sebe smatra zdravom.

U poslednje vreme glavešine monopola uznemireni su više nego ikada dosad pojavama koje se događaju u američkoj progresivnoj kulturi. Plaši ih svaka knjiga koja realistički odražava život Amerikanaca uopšte i biznismena ponaosob. I to je pravi razlog što su oni na širokom frontu preduzeli ofanzivu protiv književnog nasledstva Marka Tvena, Teodora Drajzera, Džeka Londona i njihovih sadašnjih sledbenika.

Glavni uzrok ove ofanzive potpuno je jasan. S jedne strane, imperijalisti pokušavaju na sve moguće načine da ubede američki narod i narode celog sveta kako su oni njihovi dobrotvori, ispunjeni humanošću i dostojni svakog poverenja. S druge strane, baš su oni prikazani u najboljim književnim delima svoje sopstvene zemlje kao vlastoljupci, podmitljivi i sebični ljudi, s moralom »džungle«, koji se ne zaustavljaju ni pred čime kada se radi o bogaćenju. Zar se posle toga treba čuditi što su biznismeni Volstrita počeli otvoreni rat protiv svih onih književnika-realista koji s pravim umetničkim majstorstvom kritički prikazuju stvarnost? Treba li se čuditi što iskurišćuju sva sredstva koja im stoje na raspoloženju, samo da nateraju na ćutanje one književnike koji su stali na stranu radničke klase, na stranu naroda, i bore se protiv vladajuće klase ugnjetača narodnih masa i potpaljivača rata.

Nema potrebe da se zadržavam na prljavim metodima vođenja ovog organizovanog rata protiv realističke umetnosti, jer su one svima poznate. Potsetiću samo na pokušaj Komisije za ispitivanje antiameričke delatnosti da baci u zatvor takve istaknute književnike kao što su Hauard Fast, Džon Hauard Louson, Ring Lardner-Mlađi, Dalton Trambo i Albert Malc. U iste metode spada i nemilosrdan »ekonomski« bojkot književnika koji pokušavaju da kritikuju »svemoćni kapital«.

Američkim reakcionarima, kao u svoje vreme nemačkim fašistima nije dovoljno da jednostavno unište kulturno nasleđe. Oni bi hteli da ovo bogato književno nasleđe prošlosti zamene »pozitivnim likovima«, to jest monstruoznim mitovima i glupostima. Oni bi hteli da mesto pravih umetnika reči imaju erzac-književnike, dobro izmuštrane i spremne da liferuju romane i pozorišne komade koji uznose baš ono zlo monopolističkog kapitala koje šibaju i ismejavaju najbolji pretstavnici američke književnosti.

Ova tendencija — drugim rečima, licemerno slavljenje »američkog načina života« — naročito se jako izražava u seriji članaka i uvodnika koji se pojavljuju u časopisima koje izdaje Henri Ljus. Tako na primer, u novembarskom broju za 1948 godinu Ljusovog časopisa »Forčun« izišao je članak Džona Čemberlena pod naslovom »Biznismeni u književnosti«. Ovaj pisac tokom mnogih godina pisao je recenzije u književnom dodatku lista »Njujork tajms« i pretstavlja jednog od najaktivnijih, profesionalnih apologeta američke reakcije.

Čemberlen gorko žali što su američki književnici nepravilno shvatili i nepravilno prikazali američkog biznismena. Kada se taj članak pročita, može se pomisliti da je biznismen nesrećna, nevina žrtva, objekat nepravednih napada. Treba očekivati da su čitaoci časopisa »Forčun«, u svojoj većini i sami biznismeni, osetili najdublju samilost prema sebi samima kada su saznali kako su ih oklevetali onakvi »nemoralni« pisci kao što su Mark Tven, Teodor Drajzer i Sinkler Luis.

Čemberlen poziva književnike da se odreknu takvog kritičkog stava prema »svemogućem kapitalu«. On hoće da ih natera da reklamiraju i hvale »plemenite osobine kapitalista«. Njegov ideal književnika podseća na figuru Ajvi Lija, branioca Rokfelerovih interesa, poznatog »stručnjaka za društvene odnose« koji je jednom otvoreno izjavio: »Ja nastojim da prevedem dolare i cente, akcije i dividende na jezik humanosti«. Takva »humanizacija« akcija i dividendi veoma je zgodan posao za piskarala koji se nalaze u službi kod pojedinih Rorkfelera.

U članku »Biznismeni u književnosti« Čemberlen napada ne samo Drajzera i Luisa, »Gvozdenu petu« od Džeka Londona, »Močvaru« od Aptona Sinklera, on oštro osuđuje i darovite književnike mlađe generacije — Normana Mejlera, pisca romana »Nagi i mrtvi«, i Artura Milera (ne treba ga brkati s reakcionarom i pornografom Henrijem Milerom), pisca komada »Svi moji sinovi«.

Izmedju nekoliko desetina romana koji su pomenuti u Čemberlenovom članku samo su dva zaslužila njegovu pohvalu. Jedan od njih — »Plutokrat« od Buta Tarkingtona — veoma je prosečan roman, koji se pojavio pre mnogo godina i odavno je zaboravljen. Drugi je roman »Izvor« od Ejne Rend reakcionarna papazjanija »dame« koja je prisno sarađivala s Komisijom za ispitivanje antiameričke delatnosti u njenoj borbi protiv progresivnih književnika.

Pošto je glavni književni pretstavnik Henrija Ljusa prinuđen da prizna da su najbolji američki romani upereni protiv »biznisa«, on mora, naravno da izmisli neko objašnjenje ovoj pojavi. I njegova razmišljanja na ovu temu najbolje dokazuju potpuno bankrotstvo buržoaske kritike.

Jedan od argumenata koje navodi Čemberlen glasi da se književnici, »povodeći se za frojdovskim Edipovim kompleksom, svađaju sa svojim ocevima, koji su u većini biznismeni« Drugim rečima, za književnika je korisnije da se bavi psihoanalizom nego da piše romane; ako je ustao protiv kapitalizma, znači da je on »neuropata«. Drugi njegov argumenat sastoji se u tvrđenju da su književnici prospavali promene koje su se dogodile u kapitalizmu, a kada su se probudili nisu obratili pažnju na to da su bankari postali mnogo simpatičniji nego što su bili ranije. U vezi s tim Čemberlen savetuje romansijerima da zapamte kako je kapitalizam »najmanje krvav sistem među svima koji su ikada postojali na svetu«. Ali Čemberlen ne objašnjava zašto je taj »najmanje krvavi sistem« doveo do dva najkrvavija rata koje je ikad svet video i zašto taj sistem preti da gurne čovečanstvo u nov rat, koji bi prevazišao po svojoj monstruoznosti sve prethodne.

Čemberlenov članak nije slučajna pojava. Pre nekoliko meseci ovoj je istoj temi bio posvećen uvodni članak časopisa »Forčun«. Kao i Čemberlen, pisac uvodnog članka oštro je napao realističke tradicije koje je zasnovao Drajzer i koje nastavljaju progresivni književnici naših dana. On je zahtevao od književnika da sa biznismenima učine ono isto što su u svoje vreme učinili sa svojim herojima Homer i Šekspir. Po mišljenju člankopisca, pravi lik našeg doba ne nalazi se u književnosti već se nalazi u Čerčilovim spisanijama. Na taj način, po Henriju Ljusu, ideal književnosti treba da bude ličnost čija se životna misija sastoji u borbi protiv revolucionarnog pokreta masa i u pripremanju imperijalističkih ratova.

Pošto je to politički stav samog Ljusa, iz njega proizlazi i njegova književna platforma. Usled toga ne treba se čuditi što uvodni članak u drugom Ljusovom časopisu — »Lajfu« — sadrži napade na književne naslednike Drajzera, Norisa i Stivena Krejna. Nekoga neće začuditi ni ta činjenica što tu liniju uporno sprovode reakcionarni buržoaski kritičari. Tako na primer, Dž. Donald Adams u listu »Njujork tajms« pozdravlja Čemberlenov članak, smatrajući ga za izvanredno »važan za odzravljenje i jačanje američke književnosti«. Adams poziva na to »ozdravljenje« u interesu nekakvog »višeg realizma«, što jako podseća na »humanističku« lupetanja drugog buržoaskog kritičara — Pola Elmera Mora, sada pokojnog, koji je tvrdio da je »pravo svojine daleko važnije nego pravo na život«.

Ova ideološka kampanja ratobornih biznismena, pojačana grubom materijalnom ofanzivom protiv istinski demokratske kulture, stvara tešku opasnost za američku realističku umetnost. Reakcija pokušava da pretvori kulturu u oružje upereno protiv američkog naroda i svih miroljubivih naroda na svetu.

Nekad je Musolini u govoru svojim crnim košuljama na polju »kulture«, rekao: »Hajdemo da stvorimo svoju sopstvenu, novu, fašističku umetnost« Naravno, fašisti su samo uspeli da unište riznicu italijanske kulture, a nisu stvorili ništa kao naknadu. Program imperijalističke reakcije u SAD može da dovede samo do sličnih rezultata.

Međutim, ne treba potcenjivati sav značaj otpora koji pruža imperijalistima progresivni deo inteligencije. Svakim danom raste broj književnika i umetnika koji se izjašnjavaju protiv reakcije. Oni neće da izdadu svoje demokratsko nasleđe. Mnogi među njima pamte reči Emersona, koji je rekao za vreme građanskog rata u SAD: »Naučnik ili književnik koji je stao na stranu vlasnika robova, despotske vlade, monopolista, ugnjetača, pretstavlja izdajnika svoje stvari. Njemu nema mesta među poštenim ljudima«.

I progresivni književnici vrlo dobro shvataju da ofanziva imperijalista iz Volstrita protiv američke demokratske kulture pretstavlja nerazdvojni deo njihove borbe protiv progresa, protiv Sovjetskog Saveza. Potpaljivači rata žele da književnici stvaraju klevetnička dela o Sovjetskom Savezu, onako isto kao što oni licemerno falsifikuju život samih Sjedinjenih Američkih Država.

Napredni književnici shvataju da nije slučajna veza između napada Henrija Ljusa protiv naših najboljih književnika i njegove želje da se uguši radnički pokret i povede atomski rat za svetsku dominaciju Volstrita. Američki narod ne želi rat, i najbolji pretstavnici američkog naroda svesni su da se demokratske tradicije koje su zaveštali Vitmen, Mark Tven i Teodor Drajzer mogu sačuvati i produžiti samo putem mira i prijateljstva između naroda SAD i naroda Sovjetskog Saveza.

Samjuel SILEN

ŠOPENOVA GODINA U POLJSKOJ

Povodom proslave stogodišnjice smrti velikog poljskog kompozitora Fridriha Šopena u Poljskoj je obrazovan Komitet za proslavu stogodišnjice Šopenove smrti, pod pretsedništvom ministra za kulturu i umetnost. U svome planu Komitet je postavio dve osnovne smernice: oživeti uspomenu na Šopena, umetnika i čoveka, i upoznati što šire mase naroda sa delima velikog muzičara. U tome cilju predviđena su dva ciklusa izvođenja njegovih dela: »Istoriski koncerti« i »Živo izdanje Šopenovih dela«.

»Istoriski koncerti« održaće se na onim mestima gde je nekada svirao Šopen, u isto vreme, isti dan i čas, sa istim programom, u istim gradovima i salama. Tako je već 8 februara održan koncert u Varšavi, na mestu gde je pre više od jednog veka osmogodišnji Šopen svirao svoj prvi koncert, a 17 marta održaće se koncert u Varšavskom konzervatorijumu, gde je Šopen 1830 godine svirao svoj koncert u F-molu i fantaziju opus 13. Takvi će se koncerti održati i u Parizu, Beču i Londonu.

Fridrih Šopen

Drugi ciklus »Živo izdanje Šopenovih dela« obuhvatiće trinaest koncerata u izvođenju najboljih poljskih pianista i simfoniskih orkestara. Ove koncerte prenosiće sve poljske radio stanice. Sem toga, u toku godine održaće se niz koncerata, uz učešće stranih pianista, kao i međunarodni konkurs pianista, na kome će suditi oko 120 umetnika raznih narodnosti. Međunarodni žiri sačinjavaće tridesetorica najboljih svetskih šopenista.

Iz Poljske će na konkursu učestvovati deset pianista, odabranih na zemaljskom konkursu održanom 1948 godine. Oni će u toku godine dana primati stipendiju, da bi se mogli potpuno posvetiti pripremanju za konkurs, i radiće pod rukovodstvom pedagoške komisije koju sačinjavaju sedmorica najboljih poljskih pianista.

U fabrikama i po selima održaće se oko hiljadu koncerata sa predavanjima, a u školama oko četiri stotine.

Ovog meseca u Narodnom muzeju u Varšavi biće otvorena izložba posvećena Šopenu — čoveku. Na izložbi će se nalaziti predmeti kojima se on služio, pisma itd. U maju će izložba biti preneta u Pariz, u junu u Strasburg, u julu u London, a u avgustu će opet biti vraćena u Varšavu.

U toku godine objaviće se celokupna dela Šopena u 20 svezaka, monografija o Šopenu (u tri toma) od F. Hesika, zatim dela Šimanovskog, Ivankjeviča, Majznera i Lise o Šopenu, kao i novo izdanje Šopenovih pisama sa uvodom Jaroslava Ivankjeviča itd.

Osim toga pripremaju se konkursi za muzička dela u čast Šopena, kao i konkurs za Šopenov spomenik u Varšavi.

Prema sporazumu sa francuskom delegacijom ciklus koncerata »Živo izdanje Šopenovih dela« održaće se u celoj Francuskoj i Severnoj Africi.

»Šopenova godina« počeće 22 februara koncertom u Zelazovoj Volji, a završiće se akademijom i koncertom na dan njegove smrti, 17 oktobra.

S.S.

SOVJETSKI SAVEZ

TREĆE ZASEDANJE AKADEMIJE UMETNOSTI SSSR

U Moskvi je 24 januara održano Treće zasedanje Akademije umetnosti SSSR, na kome se raspravljalo o pitanju borbe za socijalistički realizam u sovjetskoj likovnoj umetnosti o stanju u umetničkoj kritici i njenim zadacima, o zadacima sovjetske likovne umetnosti u nacionalnim republikama i o sastavljanju marksističko-lenjinističkih dela iz istorije ruske umetnosti.

Referat »Borba za socijalistički realizam u sovjetskoj likovnoj umetnosti« održao je član Akademije umetnosti P. Sisojev. U svom referatu on je dao ocenu uspeha koje je sovjetska likovna umetnost postigla kroz 31 godinu, i istakao je zadatke koji danas stoje pred umetnicima.

Referat o stanju u umetničkoj kritici i njenim zadacima održao je dopisni član Akademije umetnosti A. Lebedjev.

S.A.D.

AMERIČKI KULTURNI I JAVNI RADNICI POZIVAJU TRUMANA DA SE SASTANE SA STALJINOM

Grupa istaknutih američkih književnika, umetnika i javnih radnika uputila je Trumanu pismo u kome ga poziva da prihvati Staljinov predlog za sastanak radi rešenja problema koji stoje na put mirnog regulisanja postojećih razmimoilaženja. U pismu se kaže: »Pozivamo vas da prihvatite predlog pretsednika Staljina za sastanak na kome bi se razmotrili problemi koji sada sprečavaju postizanje stvarnog mira. Ako taj predlog ne bude pošteno prihvaćen, naša država će snositi odgovornost za odbacivanje mogućnosti postizanja trajnog mira«.

Pismo su potpisali poznati književnici Hauard Fast, Daniel Hemet, Šerli Grehem, Lilijan Helman, Džon Hauard-Luson, Luis Untermajer i Marta Dod, umetnici Džon Sloan, Mozes Sejer, Rafael Sojer, Maks Veber, istoričar Dibua i advokati Abraham Pomeranc i Džon Rodž.

ZLOČIN TURSKIH DŽELATA

Stigla je vest o čudovišnom zločinu turske reakcije — o ubistvu Sabahatina Alia. Ruka pakosnog neprijatelja brutalno je prekinula život divnog pisca i istaknutog naprednog radnika u naponu njegove snage i stvaralaštva, pisca, kojim se s pravom ponosila mlada napredna turska književnost.

Sabahatin Ali rodio se 1907 godine u malom gradu Zapadne Anatolije — u Ajvanliku. Pošto je završio učiteljsku školu, on je nekoliko godina predavao u provinciji, baveći se istovremeno književnim radom. 1934 godine izišla je zbirka njegovih pesama »Gore i vetar«, koju su najbolji turski kritičari odmah visoko ocenili. Slikovitim narodnim jezikom svojih pesama, romantičnom liričnošću i pravom iskrenošću autor je osvojio simpatije čitalačkih krugova. Posle toga Sabahatin Ali pristupa prozi, piše pripovetke i novele, a u predratnim godinama i dva romana — »Jusuf iz Kujudžaka« i »Đavo u nama«. Sjajni talenat u pisca najjače se ispoljio u kratkim pripovetkama, u kojima je postigao pravo majstorstvo.

U svojim proznim radovima, Sabahatin Ali brzo napušta apstraktni romantizam i postaje pravi umetnik-realist. Uporedo s tim on sve šire i snažnije unosi u svoje pripovetke akutne društvene probleme, koji postepeno zauzimaju glavno mesto u njegovom stvaranju. Pomoću tananih zapažanja i odličnog poznavanja života naroda, on prikazuje odvratnu tursku stvarnost onakvu kakva i jeste. Sa velikom umetničkom intuicijom, on tačno i istinito crta svoje junake — radni svet sela i grada. On strastveno bičuje socijalno zlo i nepravdu, koja ih baca u najcrnju bedu, unakazuje im život i lišava ih i najmanje ljudske sreće.

U njegovim pripovetkama pojavljuju se mračne slike turskog sela sa njegovom bedom i bespravljem. Vlastelin, kulak i zelenaš drže sirotinju u strašnom ropstvu. Beda i tama izazivaju smrtnu mržnju među susedima zbog parčeta zemlje (»Čajnik«) ili zbog nekoliko vedrica vode (»Arik«). Seljaci su u tolikoj meri izgubili veru u pravosuđe da nagovaraju nesrećnu staricu da ne tuži sudu bogataša — agu, koji joj je ubio jedinog sina i hranioca (»Taljige«).

Sa jednakom životnom istinitošću Sabahatin Ali prikazuje i položaj gradske sirotinje.

Nepomirljivost između onih koji brane svoje sebične interese i onih koji se bore za sreću naroda, izrazito je izražena u pripovetci »Neprijatelji«, gde čovek koji je postao imućan poziva k sebi svoga bivšeg druga i izdajnički ga predaje policiji. »Skrivati neprijatelja, to znači izdati one, koji mene štite« — takvom »filozofijom« opravdava on svoj podli postupak.

Demokratski pravac u stvaranju pisca, politička jasnoća koja se nalazi u svim njegovim delima, odvažna kritika režima ugnjetavanja i samovolje, koji vlada u savremenoj Turskoj, izazvali su protiv njega žestoku mržnju reakcionarnih krugova. Sabahatina Alia otpuštaju iz izdavačkog odeljenja ministarstva prosvete, gde je 1938 godine dobio skromno zaposlenje. Pisac tada prelazi u Carigrad, gde se potpuno baca na publicistički i žurnalistički rad.

Za vreme rata on hrabro ustaje protiv turskog fašizma i pronemačke orijentacije Turske. U proleće 1944 godine pobesneli fašistički razbojnici spaljuju njegove knjige na lomači. Napredni listovi, u kojima on sarađuje, podvrgnuti su neprestanim progonima i zabranjuju se jedan za drugim. Krajem 1946 godine Sabahatin Ali osniva svoj list »Marko-paša«, a kad ovaj biva zabranjen pokreće drugi list »Merhum-paša«. U tim listovima pisac odvažno nastavlja borbu protiv reakcionarne diktature, fašiziranja Turske, protiv njenog pretvaranja u koloniju američkog imperijalizma pomoću »Trumanove doktrine« i »Maršalovog plana«.

Reakcija ne prestaje da goni Sabahatina Alia i šalje na njegovu adresu nedvosmislene pretnje. Njegovo ime povezuju sa svim klevetničkim pričama o »komunističkim zaverama«. Često ga zatvaraju u tamnicu. Početkom 1948 godine stavljaju ga na optuženičku klupu zbog izdavanja »Merhum-paše«. Ali ovaj put čak i vladi obično poslušni sud ne usuđuje se da postane otvoreno oruđe reakcionarnih mahinacija i pisca oslobađa optužbe.

Planovi reakcije, koja se nadala da će, kao što je to učinila sa poznatim pesnikom Nazimom Hikmetom i književnicom Suad Derviš, baciti na duže vreme u tamnicu čoveka čiji glas turski narod pažljivo sluša — propali su. I reakcija se nije zaustavila pred podlim zločinstvom da bi ugušila taj, za nju tako opasan glas. Ubistvo Sabahatina Alia izvršeno je potajno već u aprilu prošle godine i o njemu se doznalo, slučajno, tek nedavno.

Bandit Ertekin, koji je priznao da je izvršio ubistvo, samo je poslušno oružje u rukama inspiratora i organizatora ubistva iz visokih krugova. O tome jasno svedoči već i sama činjenica da reakcionarna štampa, tipa lista »Ergin«, otvoreno slavi ubicu i ne smatra čak za potrebno ni da sakriva svoje likovanje zbog ubistva književnika, nastojeći da na sve moguće načine opravda ubistvo izmišljotinama da se Sabahatin Ali, tobože, »spremao da u Turskoj izvrši prevrat« i »da se stavi na čelo revolucionarne vlade« itd. Te klevete širio je oficijelni organ »Ulus«.

Reakcija se usudila da ubije slavnog pisca i hrabrog borca za slobodu i nacionalnu nezavisnost Turske. Ali ona nije u stanju ni da baci u zaborav njegova divna dela, ni da izbriše njegovo svetlo ime iz sećanja turskog naroda. Podlo ubistvo, zbog kojeg će pre ili kasnije reakciju stići nemilosrdna kazna, ostaće u očima celog naprednog čovečanstva njena večita sramota.

V. STAMBULOV

(»Literaturnaja gazeta«)

OBAVESTENJE IZ DRUGE RUKE

Neki francuski novinari klevetaju našu zemlju iako su bili kod nas i pisali pohvalno o našim uspesima u izgradnji socijalizma.

— Ono što smo videli u Jugoslaviji nije tačno. Odavde mnogo bolje vidimo.

Karikatura Dragana Savića

SUDJENJE SLOBODI U ZEMLJI LINKOLNA

Povodom suđenja dvanaestorici komunističkih prvaka u Vašingtonu.

Na znak Volstritovog sudije Medine —
četiri stotine policajaca
spremno je bajonetima da ih probode.
Na njegov dirigentski znak —
četiri stotine plaćenika
spremno je da puca u gorostasni lik slobode.

Ali sloboda ne živi samo u njihovim telima.
Ona ko klica živi u svakoj pori naše planete.
Ona živi u svakom detetu
što bez krova pod hladnim zvezdama luta.
Ona živi u srcu života!
Ona se iz smrti rađa po bezbroj puta!...

Za ugojene dželate Volstrita
sloboda je zločinac kome se sudi u Vašingtonu.
Oni se boje slobode.
(Nad kontinentom lebdi njena neizbežnost.)
Oni proganjaju.
Oni osuđuju ljude
koji sanjaju mir, slobodu i nežnost.

Na meksikanskim plantažama prognani utočišta traže,
Po rudnicima dubina mučenja bezdana je
i mladići pre ljudskog cvetanja venu.
U podzemlju Amerike
crni i beli rudom se bratime
i čekaju svoj čas:
da krenu, da krenu!

U neugasivim štrajkovima
narod imenom Linkolna slobodu doziva.
Njegovu oskrnavljenu zastavu
podižu ruke umivene suzama ljudskoga znoja.
Iz bezbroj grla koja zahtevaju mir —
čuje se besmrtni glas Linkolna-heroja!

Gospodin Truman se ne obazire na uznemireni narod
koji žudno očekuje rađanje mira.
On gazi preko miliona palih u ratu,
on vreda bezbroj nanesenih rana.

Ali narod će borbom da se probije do mira!
Narod će ko reka da se ulije u duboko srce rasplamsalog dana!...

Kroz mlade maslinjake Peloponeza
ceđe se mlazevi jutra.
Na Dalekom Istoku
purpurne šume barjaka u oblake se dižu.
Iz Kine, Grčke, Indonezije, Španije, Burme
i sa svih drugih strana —
razgnevljeni narodi pred kapiju zore stižu.

U pojasu beskrajnog jutra kontinenti se bude.
Od svitanja pucaju svi lukovi svoda.
Isplakanim putevima koračaće ljudi
i s njima sloboda, sloboda, sloboda!...

Vuk TRNAVSKI

Ne mogu imperijalisti ubijediti nikog da njihov tzv. Atlantski pakt znači korak dalje u učvršćivanju općeg mira; evidentno je svakome da je to pozamašni korak naprijed u stvaranju novih ratnih smutnji. U mutnim maglama Trumanovih govora, u dane izrazito drskog i neobično licemjernog huškanja na nove ratne pohode, doduše zasada bez SS-fanfara ali sa hitlerovskom intonacijom u glasu i sa istim, i još većim, i daleko zamašnijim snovima u glavama imperijalističkih magnata — danas, eto, počinje da biva normalnim čak i otvoreno paktiranje sa frankističkom Španijom, okićenom tolikim vješalima i stratištima; biva običnim da se notorni fašistički zločinac prvog ranga, general Franko, pretvara u mogućeg partnera u raznoraznim američko-evropskim kombinacijama. Ono što su ratnici sa Volstrita donedavno podvijali pod donje lagume i pred svijetom krili sa hiljadu zavjesa, sada nije nikakva neproniknuta tajna, sada sve drskije i sve bezočnije izlaze sa svojim namjerama na vidjelo, tako da i glasovi o »ispitivanju mogućnosti« ulaska Frankove Španije u »regionalni« Atlantski pakt nikako nijesu bez svojih realnih osnova i ne spadaju u oblast novinskih lagarija.

Sa svoje strane, Franko je isuviše spremno i veoma jasno, i vrlo precizno izrazio jednu svoju staru intimnu želju. Nedavno je američkom novinaru Edvardu Kuoblanghu izjavio doslovno ovo: »Šta hoće Amerikanci? Vojne baze? — Mogu da ih uzmu. Obećanje saveza? — Daću im. Proizvode naših rudnika i naših fabrika? — I to. Amerikanci mogu da uzmu sve što možemo da im damo. Samo kad bi ja znao šta hoće SAD?«.

Logično. Šta, inače, ubica može biti drugo do izdajnik!

O tome, razumije se, španski radio ne govori, možda bi to bilo »nezgodno«, ali zato po čitave emisije pripovjeda o borbi bikova, o prenosu kojekakvih »svetih moštiju«, o bolestima pojedinih biskupa, dakle o svemu i svačemu — samo ne o slobodi, samo ne o životnim interesima Španije, o njenim ranama i mukama, o njenoj krvi... I kad čovjek sluša ove Frankove riječi izrečene američkom dopisniku, ne može a da ne zadrhti pred veličinom novog zločina nad pregaženim španskim narodom. Ne može, jer je vezan hiljadama niti za tu namučenu zemlju, sa njenom herojskom borbom rastao je i disao, sanjao njene snove i rascvjetavao njene nade, krv svoju slijevao u njenu — obavijen dimom zgarišta i ratišta!...

*

Sjećam se, to nije ni tako davno... U prve zaranke, tek je sunce bilo leglo za Visitorom, izašli smo iz čamca poslije prijatne šetnje Plavskim Jezerom. Onamo, na suprotnoj obali, tamo gdje se u jezero ulijeva duboka i lijena Luča, pjevali smo »Internacionalu« i »Koraci tutnje«. Drug Radomir je govorio o tek započetoj borbi u Španiji, i ja sam se, i svi smo se zanosili dalekom nepoznatom zemljom kastanjeta i narandži, doživljavali njenim ljudima i njenom pravednom stvari; osjećali, iako još maglovito i nejasno, da je otpočela velika bitka koja se i nas tiče i o čijem ishodu moramo voditi računa. Radomir je to i rekao, ali smo mi iz svega, i iz onog što smo dotle pročitali i što smo čuli, osjećali intenzivno da je ta daleka bitka — bitka i za nas i za sve zemlje na svijetu!... U prve zaranke je bilo, i kad je za nama daleko ostalo mirno pospano jezero u šašoljivom ševarju, stupili smo u plavske sokake i željno se dokopali svježih novina. Kako je u Španiji? Bila je neka krupna pobjeda republikanske armije — još uvijek pamtim onaj prasak veselosti koji se razlio preko raširenih novina, one veselo-žmirkave Olegove oči i zvonki Daničin smijeh, biser njenih zuba. Studenti su živo komentarisali i radovali se kao djeca — republikanska pobjeda bila je i naša pobjeda.

A zatim, godinu dana kasnije, u Fizičkoj sali Beogradskog univerziteta — književno veče posvećeno Španiji. U onoj sali koja je u svoje vrijeme značila mnogo, vrlo mnogo, gdje se jedino mogla čuti slobodna riječ — necenzurisana, neosakaćena, neo-

ŠPANIJA U NAMA

tupljena. Sala koja je bila borbena tribina u pravom smislu te riječi, u kojoj je slobodno grmjela optužba protiv svih stega i nakaznosti monarhofašizma, gdje je naša napredna, borbena, prava kultura razvijala svoje začetke — jedino slobodno mjesto pod suncem ove zemlje! Bar u toj ogromnoj dvorani, najvećoj u Beogradu, bilo je u njoj nepatvorenog smiješka slobode, i ljudi su hrlili među njene zidove, u zakrilje teško očuvane univerzitetske autonomije, ma da su vani, pred vratima, kao psi čekali agenti — da raspale, da uhvate, da odvuku.

Zakasnio sam zbog nečega, veče je već uveliko bilo počelo. Popeo sam se na galeriju. Sala je bila prepuna — u čokote, jedva sam imao gdje i da stanem, bilo je, vjerovatno, oko četiri hiljade ljudi. I iza živog zida mladića koji su stajali ispred mene, ne videći od njihovih leđa dugačku katedru sa koje se recitovalo, slušao sam topli, mekani glas Mile Dimić, one Mile Dimić, glumice i pisca koja je šest godina kasnije, u Specijalnoj policiji, odgovarajući na sva dželatova pitanja samo sa »Ne znam! Neću da kažem!« — izdahnula bukvalno pod batinama... Recitovala je, i srcem su se lijepili uzbuđujući stihovi o maloj Aniti — nježnom pupoljku ruže ubijenom na ulicama Madrida:

Pod mesečinom Madrida naša su srca nemirna,
Meseče ludi, meseče dobri, ti nisi sanjalica ti si oko bombardera!
Učini da mirno spavaju deca Madrida bar ove noći,
Meseče ne odbijaj tako svesrdno sunčev izgubljeni sjaj iza lepeze noći,
Meseče ne sipaj tako nemilice sjaj po krovovima Madrida,
Noći kad su tamne, mirna su naša srca za decu Madrida.

— — — — — — — — — — — —

Zovem se Anita,
Ja sam ljubimica cele žive Španije,
Ja sam ustreptali živi broj najmlađe brigade,
Ja sam budućnost, osmeh i teška sreća nove Španije.

Pljesak je zagluši kraj ovih stihova Dušana Matića. Svima nama bila je poznata fotografija male Anite. Pjesnik je pretočio u stihove jednu tužnu nevinu smrt ubijene španske djevojčice, registrovane pod brojem 4-21-35. Pokrenuto je tada u nama toliko osjećanja, i poslije, nad stihovima Jovana Popovića — nježnim, toplim, humanim, potresnim:

Pazite! Tako vam neba!
Pazite, dečice luda!
Kud trčite!
Kud gledate u vis, pilići bez zaštitnog krila!
Pazite, ludice! Odozgo smrt užasna podmuklo vreba!
Smrt plamena, plinska i otrovna —
Prokleta bila!

— — — — — — — — — — — —

Ali zašto umiru mala, nevina, luda deca?
Ona još nisu odrasli.
Još nisu čuvari il borci.
Ceo život pred njima.
Nečitana knjiga, netaknuta čaša.
Tek bi dobijala oblika...

— — — — — — — — — — — —

Ali umiru.
Lica tek dobiju izraza.
Oči tek pitati počinju.
Čujete li kako odasvud nešto prodirno, jezivo jeca?
U jednoj zemlji se rešava sudbina naroda i čovečanstva!
Čujete li?
Cvile pred smrt mala, nevina deca!

Stihovi Boglića, stihovi Zogovića. Španija — slomljene barikade, katran usirene krvi, pobjede i porazi, Siera Gvadarama, Madrid. Velika zemlja današnjih i sutrašnjih osveta! Plameno srce u našim grudima! Ljubav je teška, preteška je ljubav naša — kliknuli bi i mi zajedno sa pjesnikom:

Narode španski, narode bratski!
U svojim mukama
osjećaš li i nas uza se?
I nas
što podnosimo bratske pregršti pod tvoje rane,
što ti mašemo bratskom zastavom misli,
nas, što te srcem branimo!

Stihovi su samo izražavali ono što smo nosili svi mi, čitava sala i čitava zemlja. Borba španskog naroda bila je »mnogo više nego samo borba jedne vlade izabrane narodnom voljom, mnogo više nego samo borba jednog plemenitog naroda željnog slobode«. I zagrcnuli smo se, zajedno sa pjesnikom, nad efektnim stihovima Zogovića:

Ali onoga dana
kada je sa krvavog Kaproni-aeroplana
bomba teška sto kilograma
pa-da-la
na nas, na naše ruke,
na naša naručja puna hljebova i djece,
i kad je...
iz bombe kao bijeli golub izletjelo pismo
— vaša braća radnici Italije neće da vas ubiju! —
toga dana,
o toga dana, da li ste znali,
na barikadama smo zaplakali!

Najzad, kao poanta, kao perspektiva, kao jaka vjera u pravednu stvar španskog naroda, u stvar naprednog čovječanstva, u jedno konačno oslobođenje od ropstva, oslobođenje koje ipak dolazi — ovi čvrsti, odlučni stihovi Minderovića:

* * *

Čuješ li, daleki druže sa Temze, sa Jangcekjanga
Dok se umoran vraćaš kući u kasno veče,
Čuješ li kako stupa krvava, crna falanga
Nad našom zgaženom rekom što celim svetom teče!

Falanga crna stupa. Pazi! Približuje se!
Manzanares, zgažena, krklja, valja se i huči:
— Umorni celog sveta! Ujedinite se!
Još nije, još nije kasno! Okovi moraju pući!

I još:

Sve jače šumi Manzanares!
Sve jače šumi Taho, Harama — krvotok Španije koja se uspravlja!
Sve više raste, nadolazi i ključa
okrvavljena španska živa!
To dolazi pobeda.
To leprša plamene zastave pobede u daljini!
To je ofanziva!
Ofanziva!

Ljudi su ustali i na nogama pozdravili poeziju i pjesnike. Kao da je Španija bljesnula začas svojim dirljivim sjajem među zidovima sale, kao da su zadrhtali prozori od njenih dalekih topova... Naši napredni pjesnici jasno su vidjeli, oni su izokrenutom, podivljalom varvarskom nacionalizmu Frankovog tipa stihom suprotstavili svoj internacionalizam: divnu zemlju Španiju! Nadahnuti herojskom borbom španskog naroda dali su nadahnute stihove koji su bili plameni pozdrav sa Balkana, iz malene ali hrabre zemlje u kojoj je Partija sve više dobijala riječ, gdje je zahvaljujući Partiji i zahvaljujući Titu međunarodna solidarnost i svijest o njoj bila na visokom stepenu, gdje se u narodu raslo sa svakom španskom pobjedom i strepilo nad svakim njihovim porazom. Slušali su ovo književno veče mladi ljudi, radnici i studenti, cvijet glavnoga grada; nadahnuli se iskrenim stihovima i osjetili možda po prvi put, do korijena: čudesna je poezija, kako daje krila za uzlete, kako ganuto otkriva naše intimne dubine i zove na poprište!... Partija je organizovala direktnu i konkretnu pomoć Španiji, ali su i stihovi naših pjesnika doprinijeli zanosu naših boraca koji su se javljali i odlazili da se bore po brdima i gradovima Španije.

...Ja se sjećam Mojsa Stefanovića: uveče, poslije rada u Opštoj studentskoj menzi, sjedeli bi zajedno na studentskim sastancima, javnim i tajnim, rješavali, kako smo umjeli, pojedine studentske probleme; i Đoka Kovačevića — bila nas je prepuna devetka u staroj zgradi Glavnjače, i njegove riječi o Španiji, o međunarodnim brigadama, tekle su pod gluvim svodom tamnice u kojoj je jedina svijetlost zemaljska — blijeda, kao da sipi, zamorna svijetlost žarulje. Pa stihova Mijata Maškovića, đački naivnih stihova o pticama koje bi da polete. I toplo i vješto pisane crtice Žikice Jovanovića, narodnog borca čiji se pucanj označava kao početak našeg ustanka i naše borbe. Čitao nam je u podrumu, na sastanku studenata slavista, uzbuđen pomalo i drhtavim nesigurnim glasom — svoju crticu o slikaru koji pada na bojnom polju boreći se za pravednu stvar. A poslije, odjednom se izgubio, nije ga više bilo među nama — tek kasnije, mnogo kasnije saznali smo da se tuče pod nebom Španije za pravu Španiju!...

Njih danas nema, i ja tu sada ne govorim nad grobovima španskih boraca, govorim zbog toga što se danas napada njihov internacionalizam, što se preko njihovih kostiju prelazi tako lako, što se mnoge ozbiljne stvari zaboravljaju odveć brzo; napada se njihova zemlja i njihova partija koja ih je učila Lenjinovoj riječi, vaspitavala internacionalizmu... Pominjem književno veče i stihove o Španiji baš danas jer vatre koje su grijale one pjesme nijesu pogašene već plamsaju u svima nama; pominjem ga i zbog svoga ličnog duga: sa tih stihova, objavljenih iste godine u ilegalnoj zbirci »Španija«, poslije lutanja pošao sam odlučnije u sopstvene poetske realizacije — put je bio ipak jasan, prokrčen, širok.

*

Španija koju smo voljeli, sa kojom smo izgarali i dizali se, zemlja o kojoj su i čijoj su borbi pjesnici pjevali i pisci knjige pisali, ta Španija živi i danas u nama, rane nijesu zaboravljene, i sa patnjama španskog naroda, i svakog drugog naroda, patimo i mi. Pa ako Fadjejev u Vroclavu »prećutkuje« borbu naših naroda, znači Revoluciju, ako ignoriše činjenicu da su u ovom oslobodilačkom ratu i jugoslovenski pisci i kulturni radnici nesebično i konkretno bili na strani naroda, ako time na međunarodnom kongresu kulture svojim »ćutanjem« glasno izuzima našu kulturu, njenu naprednost, njen internacionalizam — onda je to, blago rečeno, okretanje leđa istini, onda je to Fadjejev, veliki pisac, veliki umjetnik, iznevjerio istinu... za ljubav jedne fikcije. Fikcije naime da smo prekonoć prestali biti internacionalistima i da smo, dabome, zaplivali u mutne nacionalističke vode, još gore — zagazili, je li, u šovinističko blato do grla!...

Ali mi imamo ipak neke pojmove o internacionalnom. Imamo svoja iskustva — njihova se dragocjenost ne može poreći i tu je suvišna svaka dogmatsko-citatološka artilerija. Pa šta je, zbilja, šta je na kraju krajeva internacionalizam? Nas se ticao svaki momenat borbe za slobodu — u Abisiniji, u Kini, nas se ticala Albanija, nas se ticala Čehoslovačka kad je fašizam na njih nasrnuo, — mi smo se u svojim borbama i sukobima borili i za njih. Šta je to internacionalizam? Mi smjelo tvrdimo da je to naša dojučerašnja i naša današnja praksa, forma naše političke misli, našeg života. Ako smo bili internacionalisti u danima kada je to bilo teško i opasno, i krvavo, i jedva moguće, ako smo već toliko puta taj internacionalizam dokazali krvavo — konkretnom praksom u Španiji i kod nas, u samoj oslobodilačkoj borbi, u kojoj smo najjačim argumentima dokazali vjeru u SSSR, — zašto bi se vraćali nazad, u suprotni, u četnički smjer? Ako smo dojuče bili internacionalni, zašto bi danas odbacili tek uzbranu internacionalističku jabuku — sočnu i rumenu? Nema nikakvog razloga da ne zagrizemo u nju, da se ne osvježimo njenim sokom — jesmo li, inače, pomeli umom i zar je Jugoslavija odjednom, postala zemlja ludaka?

Očevidno nije.

U meni žive stihovi o Španiji i drugovi koji su pali u njoj. Na njima, na tim stihovima sam se učio bratstvu naroda, solidarnosti ugnjetenih čitavog svijeta, plemenitosti i dužnosti stiha. Može li umjetnik, može li pjesnik da iznevjeri sebe, svoju poeziju? Sebe može, ljude može, ali poeziju ne smije. Ali istinu ne smije!...

Dušan KOSTIĆ

KROZ IZLOŽBU NAŠE NARODNE UMETNOSTI

Nedavno je u Beogradu otvorena Izložba narodne umetnosti Jugoslavije, koju je organizovalo Ministarstvo za nauku i kulturu Vlade FNRJ. Prema onome što obuhvata, izložba pretstavlja pregled svega najlepšeg što su narodi Jugoslavije negovali vekovima na polju umetničke domaće radinosti. U ropstvu i slobodi ljudi i žene iz svih krajeva naše zemlje utkivali su u ćilimove, rezali u drvetu, uplitali u vez i čipku svoje radosti, tugu ropstva, i ponos zbog pobede. Devojke su tkale i vezle, plele i ukrašavale svoje svadbene haljine. Ljudi su rezali u drvetu raskošne šare, stvorili filigran i keramiku koja se po svojoj lepoti može takmičiti sa antičkom.

Tragovi naše narodne umetnosti gube se u tami Srednjeg veka. Tek u prošlom veku ljudi su počeli da se interesuju i da proučavaju ovo narodno blago. Na Izložbi narodne umetnosti prikupljeni su prvi put od oslobođenja, sistematski obrađeni i raspoređeni najlepši primerci umetničkih narodnih rukotvorina. Od zidova, obloženih jutom pastelne boje, snažno odudaraju intenzivne boje nošnji, ćilimova i vezova. Izloženi predmeti grupisani su prema vrsti umetnosti. Centralno mesto zauzimaju ogromne vitrine sa osamnaest naročito karakterističnih nošnji iz raznih krajeva Jugoslavije. Zagrebački vajar Kosta Anđelo Radovani pripremio je za izložbu lutke na kojima su prikazane nošnje. Sivo obojena lica figura imaju blage, jedva naglašene crte koje dopunjavaju sklad, a ničim ne otstranjuju pažnju gledaoca od same nošnje. Izložena su uglavnom veoma stara i dragocena narodna odela koja su se izgubila, ili pomalo nestaju. Mnoga pretstavljaju pravu muzejsku vrednost. Već po samom načinu kako su razmeštene, nošnje ukazuju na raznolikost i lepotu narodne odeće u našoj zemlji. S druge strane srodni motivi koji se susreću na nošnjama svih krajeva Jugoslavije dokaz su duboke istoriske povezanosti naših naroda. Uporedo sa svečanom i teškom nošnjom mlade žene iz Skopske Crne Gore izložena je laka i skladna odeća Konavljanke. Bogato izvezena suknja, pregača i košulja hrvatske seljanke odudara živošću boja od skromne i tamne, a skupocene nošnje muškarca iz Prizrena, a ipak ima srodnosti s njom. Stara muška i ženska nošnja blistaju srmom i zlatom.

Naša zemlja s pravom je stekla slavu po bogatim vezovima, ćilimovima i čipkama koji se u njoj izrađuju. Izložba narodne umetnosti posvetila je znatan deo izložbenog prostora ovim umetničkim vrstama. Ćilimarstvo je rasprostranjeno u svim krajevima naše zemlje. Najpoznatiji su pirotski ćilimovi, koji na Izložbi zauzimaju najistaknutije mesto. Pored njih ističu se bosanski ćilimovi skladnih, neupadljivih boja i ćilimovi savremene izrade, tkani u persiskoj tehnici sa primenjenim narodnim motivima.

Skladnim bojama ističu se starinski vezovi Bosanske Krajine. Žene ovoga kraja izrađuju delove svoje odeće isključivo od domaćeg materijala. Tanko predenu vunu kojom vezu one boje postojanom biljnom bojom — crnom, ugasito crvenom i tamno plavom. Hrvatska seljanka smelije kombinuje boje. Na njenom odelu nema geometriskih ornamenata. Jasno crvene, zelene, žute i plave boje izvezenih cvetova i lišća blistaju na snežno-belom, tankom platnu. U prozirne ubruse sa Kosova utkane su nežne zlatne žice. Na šarenim čarapama seljaka iz Srbije izvezene su boje žita, vina, voća i cveća. Čipkarska narodna umetnost prikazana je na izložbi naročito lepo. Od tamne pozadine odudaraju fini, bogati ornamenti. Slovenačka žena uplela je u čipku rastinje svojih planina. Na čuvenim čipkama sa ostrva Paga nalaze se primorski motivi i scene iz života, dati u preciznoj tehnici koja se izvodi pomoću specijalnih drvenih štapića.

Na izložbi je prikazan i umetnički kujundžiluk. Naša zemlja poznata je po svojim filigranskim radovima u čitavoj Evropi. Ova vrsta narodne umetnosti primenjuje se danas osim kod nas još jedino u Italiji. Pomoću tanke srebrne žice izrađuju se predmeti za domaću upotrebu, nakit i delovi odeće i oružja. Po svome izgledu ti precizni predmeti potsećaju na metalnu čipku. Bogato gravirani, posrebreni ili kalajisani sahani, zdele i sinije, izrađeni u Bosni, Makedoniji i na Kosovu, prikazuju ovu vrstu umetničke radinosti koja još uvek živi po gradovima tih naših krajeva.

Razbarija — umetničko rezanje u drvetu, stara je koliko i naši narodi. Razbarija se primenjuje i danas u svim krajevima Jugoslavije. Na Izložbi narodne umetnosti prikazani su, pored veoma starih izrezbarenih narodnih instrumenata, preslica, posuda i sanduka, i savremeni predmeti na kojima su primenjeni narodni motivi.

Izložena je takođe i domaća keramika. Stare zemljane posude iz Bosne jednostavne su i tamne. One u mnogome potsećaju na metal. Mnogo su raznolikiji predmeti od keramike koji se izrađuju u pirotskom kraju. Krčazi, kondiri i drugo posuđe izrađeni su u obliku ljudi i životinja. Na njima preovlađuje glеđ u zelenoj, svetlo žutoj i otvoreno mrkoj boji. Izloženi su takođe vanredni primerci slovenačke i makedonske keramike.

Izložba obuhvata i umetničke narodne rukotvorine u koži, staklu i metalu. Izloženi su i predmeti i delovi odeće savremenog čoveka sa umetnički primenjenim narodnim motivima.

Izložba narodne umetnosti Jugoslavije obuhvata nekoliko stotina predmeta. Već prvi dani njenog trajanja pokazali su koliko je interesovanje radnih ljudi Beograda za narodnu umetnost. Izložba će u Beogradu biti otvorena do kraja ovog meseca, a zatim će u proširenom obimu biti prenesena u inostranstvo.

Zora MUTAVDŽIĆ

Akademija za pozorišnu umetnost poče a rad

Novoosnovana Akademija za pozorišnu umetnost u Beogradu počela je da radi. U prisustvu pretstavnika Ministarstva za nauku i kulturu Vlade FNRJ, načelnika Jelene Popović, kao i mnogobrojnih pozorišnih radnika i učenika škole, direktor Dušan Matić obeležio je kratkim govorom otvaranje Akademije. On je ukazao na značaj osnivanja prve savezne ustanove za školovanje pozorišnih kadrova i na zadatke koji očekuju učenike u toku školovanja. U svom govoru on je naročito podvukao brigu i nastojanje narodnih vlasti da materijalno obezbede školovanje svim učenicima Akademije.

Posle otvaranja, učenici Akademije posetili su izložbu slika Đure Jakšića.

PLAN RADA »VARDAR FILMA« ZA 1949 GODINU

Komisija za kinematografiju Vlade NR Makedonije organizovala je sastanak javnih i kulturnih radnika Makedonije i svojih pretstavnika, na kome je pretresano pitanje scenarija za dokumentarne i jedan umetnički film, a takođe je razmatran i celokupni plan filmske proizvodnje Makedonije za 1949 godinu. Tako je predviđeno da se ove godine snimi prvi makedonski umetnički film, za koji će se tema uzeti iz narodnooslobodilačke borbe makedonskog naroda, ili iz nacionalne istorije s kraja XIX ili početka XX veka. U plan je ušlo snimanje dva dugometražna i šest kratkometražnih dokumentarnih filmova koji će obrađivati teme iz savremenog života makedonskog naroda.

PAMUK U DALMATINSKOM KRŠU

Ne jednom, putujući na relaciji Knin—Šibenik, vidio sam da je pojedine putnike naš kamenjar zbunio. Pa i kad prolaze kninskim poljem, iako se pred očima pojavi ravnica isprijesecana potocima, pogled zapinje o kamenjar, o njive i brežuljke protkane stijenama, o škrape koje je voda išarala na vapnencu.

U čitavom ovom kraju, sve od Knina pa do mora, uz željezničku prugu i puteve, polje se ne prostire u nedogled. Obrubljuju ga planine i ono se stislo kao u zdjeli uz omanju Prominu i Svilaju, uz goli Kozjak i silenu Dinaru, čije vrhove počesto čak i ljeti prekriva snijeg. A u selima koja su se zbila u podnožjima ovih planina stisle se jedna uz drugu sitne, male, kamene potleušice pokrivene pločom. U njima nema odaja, to je rijetkost u ovom kraju. Isti krov čuva i čeljad i blago.

U potleušici izraste »junak mladoženja«, plećke mu se rašire, granate kao bukov panj, a neimaština prisili na surovu neravnu borbu sa prirodom, na pečalbarenje, i leđa se gure, izgled liči maslinovom listu koji je bura u punom soku ledenim pipcima ispila. Izraste »kršna djevojka«, prsluk zategne grudi a leđa se saviju pod motikom — i smežura.

Na omeđenim parcelama, kako onim sa mrsnom zemljom uz potoke, gdje je sloj oranice rastresit i dubok, tako isto i na škrtim pjeskuljama gdje u škripu zemlje prevladavaju šljunci i kamenje, brazde prevrće drvena ralica i krš naizmjenice gaji kukuruz i ječam. A kad za kasnog proljeća i ljetnjih mjeseci sunce otegne primirje sa oblacima, nestaje zelenila i žita i stabljika, i zrnje ne donosi zrnja, i uzalud napori ralice. Raspjevaju se raspojasani toplotom cvrčci, zagalame podrugljivo i rugaju se rastinju što mu lišće sagori.

I odkad se doselio u kamenjar, naš seljak je čeznuo za plodnim krajevima, gdje zemlja nije gladna mrsa, za boljim življenjem. Po vršidbi, kad bi izvijavao šturi ječam ili za komušanja zakržljalih kukuruza, stezao je prste i rovašio na gumnu: hoće li mu brašno doteći. Prebrojavao je usta za zdjelom, grabovim metlicama čistio je i sabirao svako zrno na kupove uz stožinu. A račun nikad povoljan za domaćina, pa ma koliko puta prebrojavao vrijednost ljetine i broj usta za zdjelom. Mora da pretresa i ovce, da luči malobrojno stado kad se sa paše sjavi, i obilježava što sve iz domaćinstva mora da proda, jer pure... pure nema u ovom kraju.

Pa i ako su se u razmacima upijali gore od krpelja: sad Latin, sad Švabe, sad Petar, i nanovo Latin i sisali, glad nije uspjela zapresti ognjišta. Kao što loza žiljem upija svaku kapljicu vlage među kamenjarem, tako je i seljak počeo da neumorno prikuplja iz svakog tračka izlaza sokove, i da očekuje kad će da bukne.

A onda je došla sila najgora od dotadašnjih — došli su fašisti. Partija je pozvala na najtežu borbu, a ljudi krša prigrlili su poziv Partije. Ona je prigrlila njih i pokazala im put, i ne žali se život, nije stanovnik krša nimalo sebičan kad shvati širinu htijenja i prava. I »junak mladoženja« i »kršna djevojka« pritegli su oružje, i ljudi krša ubrali su bogatu ljetinu.

Ostvarila se davnašnja želja, i mnogi su krenuli u bogate krajeve, tamo gdje lemeš ne zapinje o gromade kamenja, jer je oranica duboka i masna.

Ali, ni naš kraj nije ostao pust. Svi nisu otišli, jer ni naša zemlja nije baš toliko gladna koliko se na prvi pogled čini, nije ona kriva što joj je berićet umjesto u radne ruke odlazio u gazdinske.

Partija, koja je pokrenula narod krša u borbu za novi život, i sada, u miru pokrenula ga je u borbu, u nove bitke za puno ostvarenje htijenja i prava kojim se gorštak pokrenuo na oružje. Partija je obukla zemlju u novu halju, zaodjela je čitavu u najvrijedniju preobuku koju su dosada nosili naši narodi. I, zar dozvoliti da na toj halji niknu zakrpe? Da naš krš bude zakrpa na halji Titove Petoljetke?

Nekada su ugledni ljudi ovoga kraja nosili kićena odijela prepuna toka, za vezenom tkanicom srebrom izrezbareno oružje. Do nedavna, tu skoro su hajduci plijen plijenili, i djevojkama dukate u đerdan ušivali. Ali, niko se nije starao da kršu, da stijenju udari novi pečat, da njega izmijeni novom opremom.

I neviđeno do sada, Partija je uzela na sebe da kršu, da našem pustom kamenjaru izmijeni nošnju, da ga svojim đerdanom zakiti, i da krš u novom izgledu zasja.

Naše snajke predu vunu jednako kao u davna vremena. Pričvrste čupiće vune na preslicu i predu. Debljinu niti udešavaju vretenima i polako ničу klupka vunskih niti, mršava i nejednaka.

Pa čemu i mijenjati naprave za pređu? — U kršu malo ovaca, a i one — te najsitnije pramenke — donesu jedva pola kilograma vune.

A Partija hoće da mijenja i naprave za pređu i pasminu ovaca! Hoće!

Jesenas su uscilikala drvena ralа, ali je i traktor svoje groktanje uvezao u pjesmu prevrtanja brazda.

— Duboko! — da! — na punu dubinu! — neka lemeš dublje no ikada do sada zapne, — ojka gorštak volovima, toplo ih hrabri u radu.

Torbu umjesto zrnjem napunio mineralnim gnojivima, i kao za sjetve omaške posipa pomalo nevješto — ali posipa po oranju! I umjesto kukuruza, zemlja će prigrliti pamuk — pa neka prži sunce, neka cvrčak otegnutim zrikanjem broji sunčeve dane i toplotu zraka.

A kada se rascvjetaju ruže, snajke će odbaciti preslicu i za mašinom prepredati niti, nove i mile — pamučne!

Krš će otpočeti nove priče. Ono — kostur priča je gotov, samo milje pojedinih dijelova treba da se izatka. A novi milje traži i nove riječi, riječi koje je u krš po Partiji Petoljetka donijela.

— Karakul! — ma kakav karakul? — kod nas ovce nazivaju: gala, mrka, vranovka, i one su sve sitne i na oko jednake.

— Karakul — kaže Petoljetka, i krš se uči. Novo saznanje:

— Samo zbog krzna jaganjaca, čobani će u stadu na ispašu odjavljivati i ove krupne crne ovce, zamećati novu pasminu.

— Brnistra! — rekla Petoljetka, a krš se začudio. Otkud ovaj korov iz kamenjara da koristi ljudima?!

I snajke su uz mašinu otpočele prepredati niti, nove — brnistrine!

— Buhač! — ta čemu to bilje zasijavati po kamenjem išaranim oranicama?! — Ali iz torbe, ruka sijača već ga skriva među brazde i lagano zabranava.

I u blizini mora, u moru kamena, isprepleli se rudnici, tvornice, osvanule radne zadruge, i ona iz Čučeva takmiči se sa Polačkom: koja će bolju vunu i krzna u tvornice otpremiti, koja će stado povećati i oplemeniti. Vodička sa Prominskom: koja će u vinu imati više sladora, čije će grožđe biti sočnije.

Ne sjećam se tačno u kojem sam razredu gimnazije bio, toliko znam da sam tada — prije rata — bio »klapčić«, kako u našem kraju nazivaju dječake po navršenoj četrnaestoj godini, ali ovu prepirku dobro sam zapamtio:

U uglu vagona treće klase, bez kupea, ojkalo je nekoliko seljaka, otezali rekao bi beskonačno ono o-o-o-j! — kojim završava svaki stih pjesme u kršu. Neki putnik — sigurno prvi put u ovom kraju — više za sebe, ali razgovjetno na glas izgovorio je misli: Gadno je ovdje živjeti, samo kamenjar... te kamenjar...

Voz je baš kretao sa stanice u Unešiću, ubrzavao da žurno prosto u dahu prevali rastojanje do Žitnića.

— Veliš, teško u našem kraju živjeti, a? — prišao strancu seljak iz grupe pjevača i unio mu se u lice.

— A smilje, moj brajko ne raste u Sremu, već baš ovdi u našem kršu, šta veliš?

— Ni maslina se nije preudala... ovdi je i ona. A vino... pio si sigurno naše vino, a? — i pobjednički vratio se grupi, ali nije nastavio ojkati.

Na seljaku koji se kratko prepirao sa nepoznatim putnikom, zapamtio sam, visila je o leđima torba puna zakrpa, i potsjećala na škrtu krašku vrtaču koju su vlasnici međama išarali. U torbi je vjerovatno nosio djeci kukuruzno brašno, jer kako se vagon ljuljao, i njemu podrhtavale plećke, tako se i torba lagano njihala, ali nijednom, pa čak kad bi se i naslonio o pregradu vagona, ona nije splasla, već je ostajala nabrekla.

Šutke i tužno promatrao je sada dobro poznat kamenjar, i stalno stiskao rukama torbu, kao da važe njenu vrijednost. Stranac ga je potsjetio na stvarnost od koje se on maločas časovito zanesen pjesmom otrgao, i sad je odjednom pred njim nanovo iskrsla prava slika i sela i potleušice i borbe koju s glađu mora neprekidno da vodi. I sva trenutna bezbrižnost je nestala.

A, danas, kad sam očevidac svakodnevnih novih poduhvata u ovom dijelu naše zemlje, i pored veličine Unske pruge, tvornica u Lozovcu i Šibeniku, rudnika u Kosovu i Siveriću, ja se ne manje veselim uspjehu napora koji će prirodi moga kraja dati novi lik.

Kad u skoroj budućnosti neko prolazeći prvi put kršem izusti o tom, da je težak život u ovom kraju, već sada zamišljam odgovor mojih zemljaka:

— Ko? — je'l u nas, ovdi teško? — i uz pogled pun pobjedničke radosti nastavlja čak i hvalisavo, jer su to velike radosti:

— A pamuk! — zašto on ne uspjeva recimo u Sloveniji, a?

— A zašto maslinjaka nema u drugim krajevima, a? — A mi smo podigli čitave šume maslina, badema i drugog rastinja!

— Ej! — bilo je vrijeme, kad je život u kršu bio nesnosan. Ali, otkako Partija uze da nas vodi — gledaj: Za sada je niknuo samo bijeli pamuk, skoro će cvjetati, i uz pjesmu sakupljaće djevojke snježne, meke plodove.

— Skoro ćemo ga imati i u boji... da, baš u boji! Kao u Rusiji!

— Kad je bilo najteže, Partija je učinila da procvjeta u kršu, u našem kamenjaru. Sada, kad su nove teškoće, kad treba prirodu mijenjati, Partija je još jače razgranala svoje korjenje, da se što više soka sakupi, kako bi nam plodovi Petoljetke bili što slađi.

Vojin JELIĆ

„PREŠERNOVE JUBILARNE NAGRADE"

Povodom stogodišnjice smrti najvećeg slovenačkog pesnika, Vlada Narodne Republike Slovenije raspisala je »Prešernove jubilarne nagrade«. Pet prvih nagrada iznose po 100.000, a deset drugih po 50.000 dinara. Nagrade će se dodeljivati za naučna i umetnička dela i to samo ona koja budu završena, objavljena ili izvođena u periodu od 8 februara 1949 godine do 8 februara 1950 godine.

Žiri za »Prešernove jubilarne nagrade« naimenovaće pretsednik Vlade Narodne Republike Slovenije na pred log ministra prosvete.

DODELJENE SU NAGRADE ZA NAJBOLJA NAUČNA I UMETNIČKA DELA

Ministar prosvete Narodne Republike Slovenije dr Jože Potrč podelio je prilikom stogodišnjice smrti velikog slovenačkog pesnika Franca Prešerna nagrade za najbolja naučna, literarna, slikarska, vajarska i muzička dela, kao i nagrade njboljim pozorišnim glumcima za 1948 godinu.

Za literarna dela podeljene su četiri nagrade od po 30.000 dinara. Prva nagrada dodeljena je Cirilu Kosmaču za filmski scenario »Na svojoj zemlji«. Drugu nagradu dobio je Anton Ingolič za knjigu »Put po nasipu«. Za omladinsku priču »Tonček« dobio je treću nagradu France Bevk, a četvrtu nagradu Vladimir Levstik za dobre prevode, naročito za prevod Gogoljevog »Tarasa Buljbe« i Kosterovog »Ulenspigela«.

Nagrade za slikarstvo, grafiku, vajarstvo i arhitekturu primili su: France Mihelič za ulje »Kolona u snegu« i »Seoski zatvor« — 30.000 dinara, Franc Pavlovec za ulje »Sava« i »Soča« — 30.000 dinara, Božidar Jakac za ilustrovani ciklus »Četrnaesta vizija u Štajerskoj« — 30.000 dinara, Božidar Pengev za »Odločitev« — 30.000 dinara, František Smerdu za »Franca Prešerna« — 30.000 dinara. Arhitekt Jože Plečnik dobio je za projekt monumentalne palate Narodne skupštine Slovenije, za više spomenika iz Narodnooslobodilačke borbe u Sloveniji, Splitu i Kraljevu nagradu od 40.000 dinara.

Proslava Prešerna

Stogodišnjicu smrti najvećeg slovenačkog pesnika Franca Prešerna u ovogodišnjoj Prešernovoj nedelji naš narod je naročito svečano proslavio i time posvedočio veliku ljubav prema svom pesniku i prema svojoj kulturi. Značaj Prešernove proslave vidi se i po tome što su u proslavi u Sloveniji uzeli učešća najugledniji politički pretstavnici ostalih republika, kao i pretstavnici nauke i kulture iz cele Jugoslavije. Književnici Slovenije proslavili su Prešernovu stogodišnjicu na taj način što su priredili literarne večeri u Mariboru, Idriji i Litiji, a pojedini članovi Društva književnika održali su predavanja o Prešernu po raznim mestima Slovenije, govoreći o Prešernu po našim fabrikama i po selima. Člancima, slikama i izveštajima naša dnevna štampa opširno je obaveštavala javnost o proslavi Prešernove nedelje u Ljubljani i po Sloveniji.

Prešernova nedelja počela je otvaranjem izložbe Prešernovih rukopisa u Narodnoj i Univerzitetskoj biblioteci 2 februara pre podne. Otvaranju izložbe prisustvovali su pretsednik Prezidijuma Narodne skupštine NR Slovenije drug Josip Vidmar, pretsednik Narodne skupštine NR Slovenije i pretsednik odbora za proslavu Prešernove stogodišnjice dr Ferdo Kozak, ministar prosvete Vlade NR Slovenije dr Jože Potrč, kao i drugi brojni kulturni i javni radnici. Istoga dana uveče, u velikoj dvorani »Uniona«, održana je priredba Narodne prosvete Slovenije, na kojoj je govorio potpretsednik prezidijuma Narodne skupštine NR Slovenije i potpretsednik IO Narodne prosvete Sloevnije, književnik France Bevk.

Od 3 do 5 februara po svim preduzećima, fabrikama i ustanovama u Ljubljani, a takođe i po celoj Sloveniji, priređene su Prešernove proslave, na kojima su uzeli učešća i slovenački književnici. Na centralnom narodnom univerzitetu u Ljubljani predavanje o Prešernu održao je književnik dr Jože Kastelic. U nedelju 6 februara pre podne bila je u Drami, povodom njene tridesetogodišnjice, otvorena izložba Drame u čast Prešernove stogodišnjice. Tom prilikom otkrivena su poprsja zaslužnih slovenačkih glumaca Železnika, Verovška, Borštnika, Danila i Zvonarjeve. U foajeu je otkrivena spomen ploča sa natpisom: »Pre trideset godina održana je u ovoj kući prva slovenačka pretstava Jurčić—Levstikovog »Tugomera«. Tom prilikom u auli Drame otkrivene su i biste slovenačkih dramatičara T. A. Linharta i Fr. Levstika. Ovoj svečanosti prisustvovali su ministar za nauku i kulturu Vlade FNRJ Rodoljub Čolaković, pretsednik Prezidijuma Narodne skupštine NR Slovenije Josip Vidmar, pretsednik Narodne skupštine NR Slovenije Dr Ferdo Kozak i drugi gosti. Prilikom otvaranja izložbe govorili su književnik i upravnik Slovenačkog narodnog gledališča Juš Kozak i ministar prosvete Vlade NR Slovenije Dr Jože Potrč.

I likovni umetnici Jugoslavije odužili su se stogodišnjici Prešernove smrti otvaranjem prve izložbe likovnih umetnika Jugoslavije u Modernoj galeriji. Otvaranju izložbe prisustovali su potpretsednik prezidijuma Narodne skupštine FNRJ Josip Rus, ministar za nauku i kulturu Vlade FNRJ Rodoljub Čolaković, upravnik Instituta za društvene nauke Boris Ziherl, pretsednik Slovenačke akademije nauka i umetnosti dr France Kidrič, pretsednik Saveza književnika Jugoslavije Ivo Andrić i mnogi drugi.

Na dan 7 februara u Ljubljani, u Rožnoj ulici br. 5, na kući, gde je živeo i pisao Prešern, književnik i pretsednik Narodne skupštine NR Slovenije dr Ferdo Kozak otkrio je spomen-ploču s natpisom: »U ovoj kući živeo je Prešern od 1829 do 1835 godine i napisao Gazele, Sonete nesreće i Sonetni venac«. Posle podne su preduzeća, ustanove i masovne organizacije položile vence na Prešernov spomenik.

Uveče, uoči dana stogodišnjice pesnikove smrti, u dvorani »Uniona« održana je svečana akademija. Akademiji su prisustvovali potpretsednik Vlade FNRJ i ministar spoljnih poslova Edvard Kardelj, pretsednik Planske komisije Vlade FNRJ Boris Kidrič, ministar za nauku i kulturu vlade FNRJ Rodoljub Čolaković, potpretsednik Prezidijuma Narodne skupštine FNRJ Josip Rus, pretsednik Prezidijuma Narodne skupštine NR Slovenije Josip Vidmar, pretsednik Vlade NR Slovenije Miha Marinko s članovima Vlade, pretsednik Slovenačke Akademije nauke i umetnosti France Kidrič, američki književnik Luj Adamič, pretsednik Saveza književnika Jugoslavije Ivo Andrić i drugi. Pozdravne govore održali su Ivo Andrić, u ime Saveza književnika Jugoslavije, i pretstavnici tršćanskih i koruških Slovenaca, Boris Ziherl je, potom, u opširnom referatu govorio o Prešernu kao pesniku i misliocu. Na kraju je orkestar Slovenačke filharmonije pod upravom Sama Hubada izveo treći stav Škrjanjčeve kantate »Sonetni venac« na Prešernov tekst.

Na sam dan stogodišnjice pesnikove smrti glavne svečanosti održane su u Kranju, gde je poslednjih godina pesnik živeo i umro. Na pesnikovom grobu govorili su ministar prosvete NR Hrvatske dr Ivo Babić, pretstavnik Jugoslovenske akademije u Zagrebu dr Josip Badalić, u ime Saveza književnika Jugoslavije Desanka Maksimović, u ime Udruženja književnika Srbije Velibor Gligorić, u ime Društva književnika Hrvatske Slavko Kolar, u ime makedonskih književnika Vančo Nikoleski, u ime književnika Bosne i Hercegovine Nika Miličević, u ime književnika Crne Gore Niko Martinović, u ime tršćanskih Slovenaca književnik dr Vladimir Bartol. Pri svršetku svečanosti na Prešernovom grobu govorio je i književnik, profesor univerziteta dr Anton Slodnjak. U proslavi su uzeli učešća i fiskulturnici, čije su štafete donele vence iz Ljubljane. Škofje Loke, Vrbe i Jezerskog. Posle komemoracije otkrivena je Prešernova bista u kući gde je pesnik umro. Posle tih svečanosti gosti su otišli u Vrbu, gde su razgledali pesnikovu rodnu kuću i okolinu, gde se rodio veliki pesnik. U Vrbi je posle podne otpočelo veliko narodno veselje, u kome je uzeo učešća narod iz cele Gorenjske, uže pesnikove domovine.

D. Ž.

★

U jugoslovenskoj zoni Slobodne Teritorije Trsta održane su proslave povodom stogodišnjice Prešernove smrti. U okviru ovih proslava otvorena je izložba likovne umetnosti slovenačkih likovnih umetnika Slobodne Teritorije Trsta, održane su svečane akademije, priređeno gostovanje Slovenačkog narodnog pozorišta, zatim koncerti pevačkih horova, predavanja i dokumentarna izložba o razvoju slovenačkog školstva u Istri.

★

Narodni front Jugoslovena u Pragu priredio je u prostorijama Jugoslovenske knjige veče posvećeno stogodišnjici smrti slovenačkog i jugoslovenskog pesnika Franca Prešerna. Svečanosti su prisustvovali jugoslovenski ambasador Marijan Stilinović s osobljem ambasade, članovi Narodnog fronta Jugoslovena, kao i vojni i trgovinski pretstavnici. O životu i radu Franca Prešerna i njegovim zaslugama za razvoj slovenačke kulture i napredne misli govorio je sekretar ambasade Debeljak. Veče je završeno recitovanjem poznatih Prešernovih pesama »Zdravljica« i »Krst pri Savici«.

★

U Radničkom domu u Zagrebu održana je proslava stogodišnjice smrti velikog slovenačkog i jugoslovenskog pesnika Franca Prešerna. O životu i delu pesnika govorio je Tone Potokar. U umetničkom delu programa učestvovali su članovi dramske sekcije Slovenskog doma, pioniri, pevački hor kao i istaknuti pozorišni umetnici V. Podgorska, L. Ožegović, H. Nučić, J. Gostić, I. Francl i M. Bašić.

★

Kulturno-prosvetni savez Crne Gore održao je svečanu akademiju povodom stogodišnjice smrti velikog jugoslovenskog pjesnika France Prešerna. Akademiju je otvorio književnik Janko Đonović, a o Prešernu je govorio Mirko Banjević, književnik. Mileva Delević, novinar, recitovala je Prešernove pjesme »Vrba« i »Nezakonita mati«, a Ratko Đurović pročitao je odlomak iz epa »Krštenje na Savici«. U izvođenju muzičkog programa učestvovali su đaci i nastavnici Srednje muzičke škole »Njegoš«.

★

Narodni univerzitet u Novom Sadu priredio je u Domu kulture akademiju povodom stogodišnjice Prešernove smrti. O velikom pesniku govorio je profesor Više pedagoške škole Petar Adamović. Članovi drame Vojvođanskog narodnog pozorišta Mirjana Kodžić i Slavko Simić recitovali su Prešernove pesme, a članovi Opere Mirjana Vrčević i Ozren Bingulac pevali su pesme na tekstove Preširna uz pratnju klavira.

Godišnja skupština Italijanskog kluba kulture na Rijeci

Nedavno je održana druga godišnja skupština Italijanskog kluba kulture na Rijeci.

O radu u protekloj godini referisao je drug Blađini, naglasivši da je Klub uglavnom ispunio postavljene zadatke. To je bilo omogućeno svesrdnom pomoći narodne vlasti, Italijanske unije za Istru i Rijeku i sve većeg broja aktivista. U toku prošle godine Klub je priredio 32 koncerta, od kojih 14 u školama, 13 u samom Klubu, 5 u tvornicama za radnike, kao i 3 kulturno-umetničke priredbe i jedne usmene novine. Bilo je organizirano 6 opšteobrazovnih kurseva za radnike, 5 kurseva italijanskog i 3 hrvatskog jezika, — kao i jedan kurs za nepismene. U svemu je radilo 14 kurseva s ukupno 300 učesnika.

Klub je u junu prošle godine, u tesnoj suradnji s Mesnim sindikalnim većem, osnovao RKUD »Fratellanza« (Bratstvo) s pevačkom i dramskom sekcijom.

Biblioteka Društva povećana je u toku prošle godine za preko 1000 svezaka, tako da sada broji 7197 knjiga. Prošle godine imala je 5307 posetilaca, od kojih su 50 do 60% bili radnici. Osim centralne biblioteke postoji i 12 pokretnih, s ukupno 600 svezaka, koje se stavljaju na raspoloženje preduzećima i ustanovama. Održano je i 46 raznih predavanja. Klub je priredio i jednu izložbu o italijanskoj manjini u Jugoslaviji. U klubu postoji i čitaonica s brojnim italijanskim novinama i časopisima, kao i drugim naučnim i političkim publikacijama.

Posle Blađinia govorio je drug Erio Franki o zadacima Kluba i njegovim izgledima u budućnosti. Između ostalog govornik je naglasio da procvat italijanske narodne kulture — za koji u novoj Jugoslaviji postoje svi objektivni uslovi — zavisi prvenstveno od interesovanja i doprinosa koji mu daju i koji će mu davati italijanski trudbenici ovoga kraja.

Drug Franki završio je svoj govor sledećim rečima:

»U cilju sistematskog uzdizanja naše manjine, a naročito trudbenika kojima je to ranije bilo onemogućeno, naš je prvi zadatak da najpre mi sami, a zatim svi naši sunarodnici postanu svesni toga, da je naša generacija pozvana da italijansku manjinu odgoji u duhu nove socijalističke kulture, socijalističke po sadržaju, a nacionalne — što znači italijanske — po formi. Za nas treba da bude častan zadatak, da u takmičenjima za izgradnju socijalističke kulture Rijeka prednjači među ostalim gradovima u kojima u Jugoslaviji žive Italijani«.

Posle vrlo iscrpne diskusije, u kojoj su učestvovali mnogi članovi Kluba, doneti su sledeći zaključci:

1. Postoje objektivni povoljni uslovi za najširi razvitak italijanske kulture. Zato treba s najvećom energijom raditi u tom smeru, boreći se protiv ostataka idealističkih shvatanja, kao i protiv eventualnih skretanja s linije marksističko-lenjinističke ideologije.

2. To je potrebno zato, da bi naša manjina i na području kulture bila aktivan faktor socijalističke izgradnje.

3. Učvrstiti aparat Kluba, pridajući po jednu komisiju svakom odborniku zaduženom za neko pitanje.

4. U okviru sindikalne organizacije pojačati aktivnost klupskih grupa u fabrikama.

5. Što više osamostaliti radničku kulturno-umetničku sekciju i pojačati njen odbor.

6. Angažovati što je moguće veći broj Italijana u raznim granama kulturno-umetničke delatnosti, tako da oni aktivno učestvuju i budu saodgovorni za napredak italijanske narodne kulture.

Na kraju se pristupilo izboru odbora. U izvršni odbor izabrani su sledeći drugovi: Pjetro Maras, Lučijano Bernardi, Nelo Blađin, Vinčenco Buonasisi, Zdenka Butes, Antonio Kalvia, Antonio Kasteli, Karlo Derin, Aldo Lupi, Santo Maskerano, Alesandro Peterin, Nikolo Pitako, Italo Rakane, Alberto Sabo i Nereo Scalfa.

NOVI FILMOVI ZA ITALIJANSKU MANJINU U JUGOSLAVIJI

Za Italijane u FNRJ izrađeni su tekstovi na italijanskom jeziku za novi niz sovjetskih filmova: »Dovitljiva djevojka«, »Kameni cvet«, »Bez krjvice krivi«, »Aerodrom Semibaba«, »Glinka« i »Poslednji tabor«. Osim toga izrađeni su italijanski tekstovi za nekoliko kratkometražnih filmova kao »Prva ruska knjiga«, »Crvena armija u Bugarskoj«, »Maršal Tito u Kijevu«, »Ruski balet«. Ovi filmovi već se prikazuju u bioskopima Rijeke i čitave Istre.

U ROVINJU JE OTVORENO ITALIJANSKO NARODNO POZORIŠTE

Nedavno je u Rovinju počelo da radi novo italijansko narodno pozorište. Prilikom otvaranja ovog pozorišta izvedena je drama u četiri čina »Il Beffardo« od Nine Bervinia. Prema planu uprave pozorište će u ovoj godini dati 12 premijera i gostovaće i po ostalim mestima Istre.

NOVI KINOOPERATERI

Na radilištima Novog Beograda i Autoputa osposobljeno je dve i po hiljade omladinaca za kinooperatere. Novi kinooperateri za bioskope Srbije i Crne Gore izašli su ove godine i sa tečajeva koje je organizovala Komisija za kinematografiju NR Srbije.

ŽIVOT UDRUŽENJA KNJIŽEVNIKA

Diskusija u Društvu slovenačkih književnika o knjigama Ivana Potrča i Mitje Vošnjaka

Posle diskusije o Ingoličevom romanu »Put po nasipu« Društvo slovenačkih književnika održalo je sastanak na kome se diskutovalo o knjizi Ivana Potrča »Svet na Kajžarju« i o hronici Mitje Vošnjaka »Naša velika matura«.

Potrčeva povest, odnosno novela »Svet na Kajžarju«, po sadržaju spada u red onih retkih originalnih dela kod nas, koja tretiraju problematiku naše današnjice — nastajanje jedne zadruge. Potrč je oko centralne ličnosti, »viničara« Vračka, postavio niz ljudi i njihovih sudbina, koji žive u krajevima odakle je rodom i sam pisac.

Vošnjakova »Naša velika matura« opisuje život Osme ptujske gimnazije uoči Drugog svetskog rata.

Najpre je otvorena diskusija o Potrčevom »Svetu na Kajžarju«. Sam autor izneo je nekoliko podataka o postanku dela i o pobudama kojima se rukovodio pri pisanju. Rekao je da je istoriju, koja se događa u »Svetu na Kajžarju«, stvarno doživeo, kada je kao reporter »Ljudske pravice« bio u Slovenskim Goricama prilikom formiranja vinarske zadruge. Najpre je stvar napisao kao reportažu, zatim je odložio i docnije je ta reportaža prerasla u povest. Celokupna povest izgrađena je na sceni o masovnom sastanku »viničara«, koja obuhvata više od polovine knjige.

Milan Šega rekao je u diskusiji da je problematika Potrčeve knjige slična problematici u Ingoličevom romanu »Vinski vrh«. Ipak postoji velika razlika između ova dva dela. Ingoličevi »viničari« su idealizovani, a Potrčevi pre svega ljudi od krvi i mesa. Potrč je uspeo da kroz lik glavne ličnosti, »viničara« Vračka, prikaže svu problematiku formiranja zadruge. Pored centralne ličnosti Potrč je opisao čitav niz drugih: Vračkovu ženu, sreskog sekretara Halugu, novinara Frenka. Potrč se u svom »Svetu na Kajžarju« otrgao od reportaže i zahvatio »viničarskog« čoveka u celini, ne tako jednostrano kao Ingolič. U svojoj težnji ka realizmu autor se trudio da prikaže celovitog čoveka i u tome je uspeo. U »Svetu na Kajžarju« čovek je onakav kakav je: sa svim dobrim i lošim osobinama. A sve je dato toplo i ubedljivo. Ničeg idealizovanog. Najžívlji i najrealniji lik je Vračkova žena Jula. I sekretar sreskog odbora prikazan je sa svima ljudskim osobinama, kao i novinar Frenk. Jedino je možda figura geometra, kao pretstavnika inteligencije, suviše karikirana. Iz ovog dela vidi se i autorova sposobnost da dramatski oseti stvari. Realistički i živi dijalozi svedoče da pisac poznaje vrlo dobro život »viničara«.

Zatim je govorio Jože Pahor, koji je podvukao pomenute dobre strane dela i dodao da je Vračkova borba sa samim sobom dobro psihološki objašnjena. Potrčev jezik je neposredan. U delu ponegde provejavaju elementi naturalizma. Pahor je naglasio značaj obrađivanja savremenih motiva.

Drago Šega podvukao je da »Svet na Kajžarju« nije povest nego novela. Osnovna odlika Potrčevog dela je njegovo poznavanje života. Tu sve živi. Pojedini likovi su potpuno realistički, dok je novinar dosta bled, geometar suviše karikiran, a partizan Cene nedovoljno obrađen. Ni lik sreskog sekretara nije do kraja izgrađen. Vrlo lep je završetak novele.

Posle diskusije o »Svetu na Kajžarju« prešlo se na Vošnjakovu »Našu veliku maturu«. Drago Šega rekao je da delo ovog mladog pisca ne spada u literaturu. U celokupnom delu nema ni jednog jedinog umetnički datog prizora, ni jednog lika, svi omladinci su ocrtani veoma jednostavno. Stil je reporterski, suh i novinarski.

Milan Šega pokušao je da objasni zašto je Vošnjak napisao »Našu veliku maturu«. Hroniku je napisao kao protest protiv romana »Nojeva barka« od Stanka Cajnkara, koji opisuje profesore ptujske gimnazije isto tako jednostavno kao što Vošnjak opisuje đake. Ni jedno ni drugo delo nije uspelo. Odnos prema profesorima, kako ga je prikazao Vošnjak, pogrešan je. Profesori su suviše karikirani, a odnos đaka prema školi je štetan i ne deluje vaspitno. Takvi profesori ne postoje. Jezik je takođe veoma loš. Roman je ne samo literarno nego i idejno slab.

Dušan Željeznov je rekao da se kod Vošnjaka pokazala neodgovornost mladog čoveka prema literaturi. Da je Vošnjak još godinu dana radio na ovom romanu ličnosti ne bi bile tako šematske, a jezik tako slab. Diskusiju je rezimirao i zaključio Miško Kranjec.

D. Ž.

KULTURNI ŽIVOT U REPUBLIKAMA

OSNOVANO JE UDRUŽENJE MUZIČARA BOSNE I HERCEGOVINE

U Sarajevu je održana osnivačka skupština Udruženja muzičara Bosne i Hercegovine. U sastav ovog udruženja ušli su kompozitori i reproduktivni muzičari. Novoosnovano udruženje muzičara radiće na popularisanju muzičke umetnosti u narodnim masama, pomagaće stručno uzdizanje reproduktivnih umetnika i razvijati aktivnost kompozitora. Udruženje će štampati dela muzičkih stvaralaca i organizovaće njihovo izvođenje na koncertima, a kao poseban zadatak smatraće pomoć mladim kompozitorima. U saradnji s poslovnicom za kulturno-umetničke priredbe Udruženje će organizovati svake godine veći broj koncerata u Sarajevu i po unutrašnjosti Republike.

NEDELJA BIBLIOTEKA U SARAJEVU

Gradski savez kulturno-prosvetnih društava u Sarajevu održao je prvo savetovanje svih bibliotekara javnih biblioteka. Na savetovanju su konstatovani uspesi u dosadašnjem radu biblioteka, analizirani nedostaci i diskutovano o merama koje treba preduzeti da bi se ti nedostaci što pre otklonili.

Danas grad Sarajevo ima 91 javnu biblioteku, od kojih su 5 rejonske narodne biblioteke, 81 sindikalna, 3 frontovske, dve društvene, kao i 9 pokretnih. Mnoge od ovih biblioteka raspolažu sa dobro kompletiranim knjižnim fondom. Pored rejonskih biblioteka, koje imaju po nekoliko hiljada dobrih knjiga, danas i veći broj sindikalnih biblioteka raspolaže sa preko hiljadu knjiga.

Pitanje omasovljenja članstva i korišćenja knjiga mnoge biblioteke nisu pravilno rešile. Nisu se dovoljno koristila agitaciona sredstva, jer mnogi bibliotekari nisu znali na koji način da izvrše agitaciju. Na ovom savetovanju neki bibliotekari su izneli korisna iskustva iz svoga rada. Tako na primer, biblioteka IV rejona preko članova NF-a razašilje knjige na čitanje. Oni su takođe stvorili i četiri pokretne biblioteke.

Konstatovano je da agitatori za popularisanje biblioteka nisu nikako bili korišćeni. Da bi se taj veliki propust otklonio, zaključeno je da svaka biblioteka organizuje što veći broj predavanja: o dobrim knjigama, piscima itd. Za agitaciju je takođe potrebno koristiti plakate, dijapozitive, štampu, konferencije čitalaca, izložbe knjiga itd. Sa jače organizovanom agitacijom treba da se otpočne u toku »Nedelje biblioteka«, koju će prirediti Gradski savez kulturno-prosvetnih društava za Sarajevo. »Nedelja biblioteka« trajaće od 22 do 28 februara, a do tada treba da se izvrše sve pripreme.

Bibliotekar fabrike duvana najavio je takmičenje koje su svi prihvatili i to po sledećim tačkama: ko će obuhvatiti više čitalaca, ko će izdati više knjiga na čitanje i ko će bolje srediti administraciju i prostorije biblioteka. Takmičenje će trajati od 22 februara do 22 marta. Najbolje biblioteke biće nagrađene.

Bibliotekar preduzeća »Trasa« predložio je da se ovakva savetovanja održavaju češće, jer će prenošenje iskustava pomoći u radu mnogim, a naročito neiskusnim bibliotekarima. Predlog je usvojen.

NEDELJA KNJIGE NA KOSMETU

U toku 1948 godine otvoreno je u Autonomnoj oblasti Kosova i Metohije preko 180 narodnih knjižnica i čitaonica. Hiljade opismenjenih proširuju znanje kroz ovu formu rada. U prošloj godini, po narodnim knjižnicama i čitaonicama (ne računajući ovde sindikalne knjižnice i biblioteke, kao i knjižnice po preduzećima i ustanovama), pročitano je preko 43.000 knjiga i brošura.

Da bi se rad postojećih knjižnica i čitaonica poboljšao i da bi se organizaciono učvrstile, Povereništvo za prosvetu i kulturu Oblasnog narodnog odbora za Kosmet organizuje od 15 do 22 februara »Nedelju knjige«. U ovoj nedelji biće svečano otvorene nove narodne knjižnice i čitaonice. Tom prilikom održaće se kraća predavanja o važnosti knjižnica za kulturno-prosvetno podizanje radnih masa. Pri svim knjižnicama i čitaonicama organizovaće se uprave i sprovesti masovna akcija za upis članstva. Povešće se šira akcija za formiranje čitalačkih grupa po selima, na kojima će se proradivati materijal iz dnevne štampe i čitati knjige. Akcija za unapređenje knjižnica sprovodiće se u vidu takmičenja između knjižnica i čitaonica u svakom srezu.

ISTORISKI INSTITUT NA CETINJU PRIPREMIĆE NEKOLIKO STUDIJA O NJEGOŠU

Institut za proučavanje istorije crnogorskog naroda, koji je osnovan prije godinu i po dana, radi na istraživanju građe istorisko-naučnog značaja o svim događajima iz političkog, društvenog, ekonomskog i kulturnog života Crne Gore. Institut je podijeljen na pet odjeljenja u kojima se pribira, sređuje i ispituje materijal koji se odnosi na prošlost crnogorskog naroda. Pored toga Institut ima zadatak da sistematizuje stari Cetinjski arhiv i da pribavlja prepise i faksimile važnijih istoriskih dokumenata koji se odnose na Crnu Goru a nalaze se u državnim arhivama van Republike.

Jedan od glavnih zadataka u planu rada za ovu godinu jeste proučavanje Njegoševe epohe i osvjetljavanje istorijskog lika Petra II Petrovića Njegoša. Time će se učvrstiti temelji za svestrano proučavanje Njegoševog životnog puta, kako bi naučni radnici i književnici imali 1951 godine sav istoriski materijal, potreban za proslavu stogodišnjice smrti ovog velikog jugoslovenskog književnika. S obzirom na to da se ovaj materijal nalazi u arhivama van Crne Gore, naročito u Zadarskom arhivu, Institut je uputio prije godinu dana jednog svog člana u Zadar da prepiše, prouči i preslika najvažnije dokumente o Njegošu. Na osnovu arhivske građe pripremiće se za štampu nekoliko studija o Njegošu. Član Instituta Risto Dragićević priređiće zbirku članaka o Njegošu, a dr Jefto Milović dvije studije, i to »Ishodjašči žurnal Petra II Petrovića Njegoša« i »Razgraničenje između Austrije i Crne Gore od 1837 do 1838 godine«, gdje će se prikazati Njegošev državnički lik. Direktor Instituta Niko S. Martinović daće u štampu rad o Njegošu na osnovu podataka austriske obaveštajne službe. Pored toga štampaće se zbornik dokumenata o Njegošu, dok će članovi i saradnici Instituta u časopisu »Istoriski zapisi« obrađivati Njegoševu epohu.

Odjeljenje za istoriju kulture sređivaće materijal iz istorije crnogorske kulture, uglavnom od osnivanja prve štamparije na Obodu 1493 godine pa do najnovijeg doba. Etnografsko odjeljenje neće moći da razvije potpuno svoju djelatnost, zbog nedostatka stručnog kadra, ali će ipak pojedini članovi Instituta raditi na crnogorskom folkloru. U Odjeljenju za istoriju umjetnosti i arheologije proučavaće se istorija pojedinih slikarskih škola u Crnoj Gori i obraditi monografije o pojedinim slikarima. Zbog nedostatka stručnjaka u Odjeljenju se neće u ovoj godini obrađivati arheološki problemi.

U planu rada ovog Instituta je priprema studija iz političke i diplomatske istorije Crne Gore, dok će Odjeljenje za narodnooslobodilačku borbu razrađivati materijal o borbi crnogorskog naroda u staroj Jugoslaviji pod rukovodstvom KPJ i istoriju Narodnooslobodilačke borbe. Odjeljenje će pripremiti istoriju narodne vlasti u Crnoj Gori, na čemu radi Niko S. Martinović.

Objavljivaće se i prevodi arhivske građe koja je pisana na stranim jezicima, a pri pojedinim odjeljenjima Cetinjskog arhiva biće uređene potrebne bibliografije i priručnici, kako bi svaki naučni radnik mogao brzo doći do pojedinih podataka. Pored toga fotokopiraće se originalna pisma istaknutih ličnosti Crne Gore. Najglavniji zadatak Instituta za proučavanje istorije Crne Gore jeste popularizacija istoriske nauke.

A. B.

KNJIŽEVNI KONKURS SAVEZA KULTURNO-PROSVETNIH DRUŠTAVA NR BOSNE I HERCEGOVINE

Savez kulturno-prosvetnih društava Bosne i Hercegovine raspisao je ovih dana konkurs za najbolje drame u jednom činu (aktovke, jednočinke).

Prva nagrada iznosi 12.000 dinara, dve druge nagrade po 8.000 dinara i jedna treća nagrada 6.000 dinara.

Pravo učešća na konkursu je opšte. Radove treba poslati u zatvorenoj koverti sa šifrom najkasnije do 1 maja 1949 godine, na adresu Saveza kulturno-prosvetnih društava Bosne i Hercegovine, Sarajevo, ulica Jugoslovenske armije 19/I, sa naznakom »za konkurs«. Rezultati će se objaviti 1 juna 1949 godine.

Sastav žirija je sledeći: Nika Milićević, Nada Selimović, Marko Marković, Nada Valenčić, Vaso Kosić i Boro Hanauska.

Savez kulturno-prosvetnih društava štampaće nagrađene radove kao posebne brošure u ediciji dramske literature.

DOTACIJA SAVEZA KNJIŽEVNIKA JUGOSLAVIJE SINOVICI ZMAJA JOVANA JOVANOVIĆA

Uprava Saveza književnika Jugoslavije dodelila je sinovici velikog pesnika i rodoljuba Zmaja Jovana Jovanovića, Leposavi Jovanović dota-

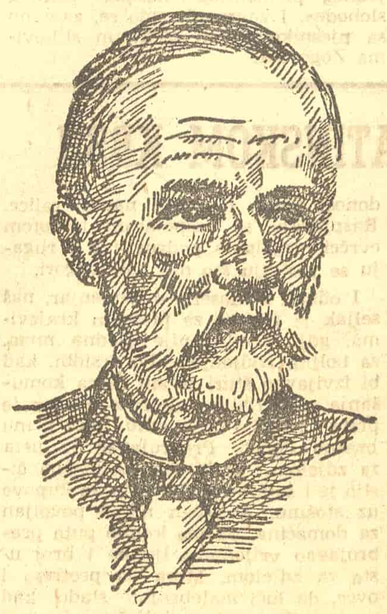

Zmaj Jovan Jovanović

ciju od 50.000 dinara. Leposava Jovanović, koja sada živi u Sremskoj Kamenici, u skromnoj kući gde je Zmaj proveo svoje poslednje dane, sačuvala je za vreme okupacije niz značajnih Zmajevih dokumenata — rukopisa i pisama. Leposavu Jovanović su u Sremskoj Kamenici posetili članovi uprave Saveza književnika Jugoslavije — generalni sekretar Čedomir Minderović, sekretar Marijan Jurković i član Uprave Udruženja književnika Srbije Mladen Leskovac i predali joj dodeljenu svotu. Pretstavnici Saveza književnika su takođe obišli mesta za koja je bio vezan život i rad Zmaja Jovana Jovanovića, posetili njegov grob i razgledali ostatke pesnikovog spomenika koji su za vreme okupacije razorile ustaše. Tom prilikom razmatrana je mogućnost restauracije ovog spomenika.

BIBLIOGRAFIJA

Veselin Masleša: Mlada Bosna Studija istaknutog našeg marksističkog publiciste o društvenim odnosima u Bosni u doba austrougarske vladavine. Prevod na makedonski izdalo Državno knigoizdatelstvo na Makedonija, Skoplje, 1948. Strana 164, cena 30,50 dinara.

K. P. Misirkov: Nekolku zboroi za makedonskijot literaturen jazik. Izdalo Državno knigoizdatelstvo na Makedonija, Skoplje, 1948. Strana 24.

F. Panfjorov: Borba za mir. Roman o herojskim pregnućima sovjetskih trudbenika u vreme Velikog otadžbinskog rata. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1948. Strana 635. cena 145 dinara

Evgenij Fedorov: Demidovj. Roman o Rusiji XVIII veka. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1948. Strana 426, cena 123 dinara.

Zigmond Moric: Sandor Roža. Roman Prevod s mađarskog. Izdanje »Prosvjete«, Zagreb, 1948. Strana 379, cena 109 dinara.

I. S. Turgenjev: Mumu. Pripovetka. Izdalo Državno knigoizdatelstvo na Makedonija, Skoplje, 1948. Strana 43, cena 7 dinara.

J. Sur: Edna minuta. »Naučna popularna biblioteka«, izdalo Državno knigoizdatelstvo na Makedonija, Skoplje, 1948. Strana 131, cena 27 dinara.

Babino vretence. Knjiga za najmlađe. Redaktor Vančo Nikoleski. Ilustrovao Miho Čakelja. Izdalo Državno knigoizdatelstvo na Makedonija, Skoplje, 1948.

Marin Franičević: Pisci i problemi. U ovoj knjizi štampani su članci o književnim i opštekulturnim problemima, koje je pisac objavio većinom posle oslobođenja. Izdanje »Kulture«. 1948. Strana 387, cena 95 dinara.

SAOPŠTENJE ADMINISTRACIJE

Administracija »Književnih novina« raspolaže vrlo malim brojem kompleta lista iz 1948 godine, od kojih je izvestan broj povezan u poluplatno.

Prilikom izvršavanja narudžbina prednost imaju biblioteke i ostale prosvetno-kulturne ustanove.

Cena povezanom kompletu je 350.— din. a nepovezanom 138.— din. u što nije uračunata poštarina.

Narudžbine slati na Administraciju »Književnih novina«, Francuska ul. br. 7, pošt. fah 617.

REDAKCIONI ODBOR:

Jovan Popović, Čedomir Minderović, Marijan Jurković, Ivan Potrč, Vjekoslav Kaleb, Isak Samokovlija, Janko Đonović i Dimitar Mitrev

PRETPLATA ZA KNJIŽEVNE NOVINE
Za našu zemlju na 3 meseca 35 dinara, na 6 meseci 70 dinara i na godinu dana 140 dinara,
Za inostranstvo: na 3 meseca 50 dinara, na 6 meseci 100 dinara i na godinu dana 200 dinara.
Rukopisi se ne vraćaju.
Broj čekovnog računa 1—9060378
Poštanski fah 617.

Odgovorni urednik: Jovan Popović. Beograd, Francuska broj 7 — Štamparija »Borba«, Beograd, Dečanska 31.